

Fondată: 1998
Anul XXII

ELANUL

Nr. 212
OCTOMBRIE
2019

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

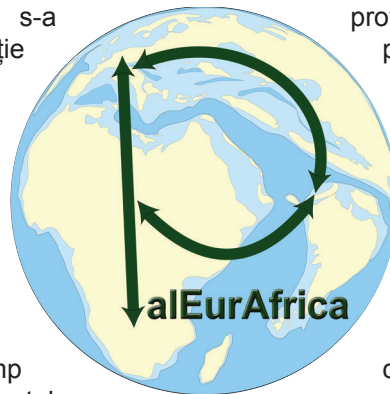
Simpozionul „Evoluția și paleomediile vertebratelor moderne timpurii pe parcursul Paleogenului”

Bruxelles, 10-13 Septembrie 2019

Prof. Univ. Dr. Vlad A. CODREA

Recent în Belgia la Bruxelles, s-a desfășurat un simpozion de excepție sub aspectul tematicii și al selecției participanților, fără excepție excelenți cunoscători ai problematicei reuniunii. S-a desfășurat la Institutul Regal Belgian de Științe naturale în cadrul proiectului PalEurAfrica.

De ce m-am hotărât să aduc în atenția cititorilor revistei acest simpozion? Pentru că tematica sa a fost focalizată pe un interval de timp geologic extrem de incitant sub aspectul

provocărilor investigațiilor științifice: perioada paleogenă. În general publicul larg din țara noastră - cu precădere segmentul tânăr și foarte tânăr - este prevalent interesat de cunoașterea lumilor dispărute în care au viețuit dinozaurii și reptilele contemporane lor. Interes care evoluează uneori, până la arzătoare pasiuni! Mult mai puțini cunosc însă ce s-a petrecut după dispariția marilor reptile mezozoice, la finalul perioadei cretace (cca. 66 Ma.).

- continuare în pagina 7 -

Scurtă notă despre o monedă imperială romană

Sorin LANGU, Cristian ONEL

Publicarea monedelor izolate nu a constituit, întodeauna, o prioritate a numismaticii, tezaurele fiind mult mai ofertante.

Cu toate acestea, sunt foarte multe cazuri când monedele izolate au oferit multe informații importante și au contribuit la cunoașterea istoriei dintr-un anumit spațiu și într-o anumită perioadă de timp. Acestui demers se subsumează și prezenta notă prin care este introdusă în circuitul științific o monedă imperială romană, descoperită în arealul Județului Vaslui¹. Moneda face parte dintr-o colecție particulară, iar locul descoperirii

este necunoscut. Din nefericire moneda nu a fost vizualizată de noi, doar câteva fotografii nu prea reușite ne-au parvenit. Evident, lipsesc datele metrologice.

Pe avers este chipul împăratului iar pe revers „Victoria în mișcare”². Moneda este de tip, cel mai probabil, Secvritas Reipublicae, batut de la Valentinian I, până la Valentinian II³, monetăria fiind Siscia, pentru că reversul apare doar în monedele emise de această monetărie.

Valentinian I (364-375) este considerat ultimul mare împărat roman. Se naște la Cibalae, în Sudul Pannoniei, actualul oraș Vinkovici din Croația. El ajunge la putere în 364, și imediat încredințează partea estică a Imperiului fratelui său, Valens, el rămânând cu partea de vest. Aici conduce o serie de campanii: îi înfrânge pe alamani în 367, generalul său, Theodosius, viitorul împărat, distruge o revoltă în Nordul Africii, respinge un asalt al anglo-saxonilor asupra Britaniei, un altul al quazilor și sarmaților în Iliria conduce ultimele campanii dincolo de Rin și Dunăre. Moare în plină campanie în Iliria.

- continuare în pagina 12 -

Foto 1: moneda, avers și revers.

Rituri de trecere

- urmare din numărul trecut -

Janeta IUGA

La unguri, se crede în mentalul rural tradițional, că dacă mortului i se deschide un ochi va lua pe cineva după el. Dacă va deschide ochiul drept, va lua pe cineva din familie, dacă deschide ochiul stâng este vizat cineva din rudele mai îndepărtate. Astfel, ca să nu mai moară cineva, se pun monede pe pleoapele celui decedat.

Există unele semne prevestitoare de moarte în Plaiul Cloșani similare cu cele din satele din Ungaria, din Micherechi spre exemplu. Dintre semnele care prevestesc apropierea morții se numără: scheunatul câinelui, cântecul bufniței, cântecul cocoșește al găinii. În satul Micherechi există credința că moartea poate fi alungată prin sacrificarea găinilor:

„leste dă cîntă ghina cocoșește. Când cântă tare găina așe ca cocoșu, atunce bătrînele ziceu că trabă luată dî la masă și amăsurată pînă la ușe. O-ntorcem așe pîne ajunje la prag. Dacă pica capul ghinii pă prag, atunce trăbuie, acolo tăiet cu toporul, că și să plătească cu capu ghinii dă moarte. Margă capu ii, nu a altăcui. Zîceu că i-o s-o cîntat dă moarte, că nu a bună a cîntat cocoșește. Dacă i să tăie capu, nu mureu gazdele. Amu dacă o ajuns pă prag cu picioarele atunce nu i-o făcut la ghină nimic. Atunce gazdele pățeu uariceva. Însămna moarte”.⁴³

În Plaiul Cloșani cucul poate prevesti ora morții. Această credință există și în satele Aletea și Micherechi. Semne comune prevestitoare de moarte cu cele din Ungaria mai sunt: căderea stelelor, căderea tablourilor sau a oglinzilor de pe pereți, scârțâitul mobilei, deschiderea ușilor.

De asemenea, repertoriul oniric poate anunța ceasul morții: casa ruinată, căderea dinților, părul despletit, apa turbure, rochie de mireasă, noroiul, sângele.⁴⁴ La românii din Micherechi și Aletea se crede că se poate afla ceasul morții prin ruperea claviculei unei găini. Se crede că moare mai repede cel care are bucata de os ruptă în formă de V.

Atât la românii din Plaiul Cloșani, cât și la sârbii de religie ortodoxă se mai prezice moartea de Sânziene (pe 24 iunie), făcându-se coronițe din sânziene pentru toți membrii familiei. Coronițele erau împletite cu usturoi pentru a fi înlăturate duhurile rele. Fiecare membru al familiei își avea corespondentul într-o coroniță. Acestea erau aruncate pe acoperișul casei, crezându-se că va muri acela a cărui coroană va cădea întâi. Un alt mod de prezicere a morții ține de întoarcerea cortegiului funerar de la cimitir înspre casă. Se crede că primul ieșit din cimitir este bărbat, tot bărbat va fi și cel care urmează a muri, dacă va ieși femeie, atunci tot femeie va intra în Lumea fără dor.

„Normalitatea simbolică legată de casă, o proiecție simbolică a ființei în spațiu, în cosmos, prin funcția ei ordonatoare a lumii, de *axis mundi*, este trăinicia, durabilitatea. Atunci când această trăinicie este perturbată, semnele – zgomote neașteptate făcute de o serie de obiecte [...] – pot prevesti moartea.”⁴⁵

Prevestitoare ale morții sunt considerate și păsările de noapte precum: bufnița sau cucuveaua. Despre acestea se crede că dacă îți cântă la fereastră e rău de moarte. „În mitologia greacă, bufnița o simboliza pe Atropos, a treia dintre Parce și cea mai necruțătoare, rolul ei fiind acela de a tăia firul vieții.⁴⁶ O altă pasăre care anunță evenimentul funest este cucul. Acesta apare și la popoarele slave răsăritene. Cucul are rolul unei păsări – mesager, este un intermediar între Lumea de aici și Lumea de dincolo. Cu aceste atribute apare într-un cântec funerar consemnat de Petru Caraman, în care îi prezintă celui mort preocupările rudelor rămase în lumea cu „dor”. Cucul este rugat de cel trecut în Lumea „fără dor” să-l ajute să depășească anumite obstacole, însă rugămintea îi este respinsă: „Fă-ți codița scară/ Scoate-mă la țară!”⁴⁷ Acest autor explică refuzul cucului, punându-l pe seama diferenței de statut ontologic, în sensul că pasărea, prin zborul său, poate depăși vămile, în schimb sufletul mortului nu: „Eu nu pot s-o fac./ Că umblu pe sus cântând/ Și tu mergi pe jos plângând”.⁴⁸ Aceste opoziții, sus/ jos, cântând/ plângând „codează aici nu numai diferența de statut existențial și de putere socială, ci și distanța uriașă ce separă viața de moarte, lumea <<de sus>>, de cea încălțită și plină de obstacole <<de jos>>”.⁴⁹ De această dată, cucul nu este un animal psihopomp, el nu-i arată calea celui mort, ci doar evidențiază limitele dintre cele două lumi prin dialogul pe care îl poartă cu sufletul celui mort.

Riturile funerare au o rezonanță puternică în plan oniric. Încă din Antichitate a fost sesizat acest aspect, joncțiunea dintre onirism și thanatos fiind considerată firească. „Hesiod îl numea pe Oneiros (zeul viselor) fiul nopții întunecate, frate al cumplitei Morți și al negrului Pământ, al Somnului (Hypnos) și al Trecerii în neființă (Thanatos)”.⁵⁰ Astfel, căderea dinților, surparea unui mal sau a unei gropi, privirea în adâncul unei fântâni, nunta, mireasa, apa turbure, tăierea unui pom, văzute în vis, prevestesc moartea „În zorii creștinismului, Tertulian plasa visul pe puntea dintre somn și moarte, prețuindu-i și capacitatea de premoniție: <<Cine poate fi atât de străin de condiția umană, încât să nu fi avut măcar o dată viziune fidelă? >>”.⁵¹

Pleșa Paraschiva din satul Cerna – Vârf, comuna Isverna, povestește cum la moartea unui nepot de-al său a visat că avea un pom în curte pe care l-a tăiat. Un alt informator, Nelu Dumitrașcu, din satul Ludu, comuna Ponoarele, menționează că la moartea tatălui său a visat că a căzut un copac în pădure.

Remarcăm, așadar, că omul a fost preocupat dintotdeauna să descopere toate semnele care ar putea explica originea morții sau care ar putea anunța sfârșitul vieții pe pământ. Astfel, „responsabilitatea pentru apariția morții este atribuită unui mesaj pervertit, adus de un emisar care poate lua, de exemplu, figura unui animal, sau este pusă pe seama unor evenimente exterioare societății omenești”.⁵²

IV.2.1.3. Practici de amânare/ ușurare a morții

Când un membru al comunității tradiționale se îmbolnăvește, familia fie îl duce la medic, fie încearcă să-l vindece prin rugăciuni la biserică sau prin descântec. Dacă cel bolnav este „[...] un bărbat sau o nevastă tânără, și se presupune că cineva din dușmănie, ură, gelozie sau din altă cauză oareșicare i-ar fi făcut pe ursită anume, ca să moară, atunci le fac încă și *pe întors*, adică le descântă în apa adunată din stropi de la moară, ori în vin, ori pe un vestmânt”.⁵³

În trecut, în mentalitatea oamenilor din Plaiul Cloșani, dacă un copil se îmbolnăvea grav se credea că e vorba de un blestem puternic. Pentru a îndepărta moartea era obiceiul să se pună leagănul cu nou-născutul în drum, iar prima persoană care trecea pe drum îi devenea naș, iar moartea nu îl mai recunoștea.⁵⁴

Un alt obicei de înșelare a morții era schimbatul numelui celui grav bolnav sau datul de pomană pe fereastra casei a muribundului: „Așa s-a întâmplat cu nea Nicu Dumitrașcu de 70 ani din satul Ludu, care, fiind bolnav de scarlatină, și-a schimbat numele în Nicolae, deși numele adevărat de botez este Ion”.⁵⁵

IV.2.2. Separarea propriu-zisă

Potrivit cercetărilor, în societatea tradițională, moartea „nu e încă un rău, ca în societățile moderne, ci o împlinire firească a destinului individual ca parte integrantă a celui comunitar și – mai departe mergând – a celui cosmic”.⁵⁶ Dinamica ritului de înmormântare se observă în componenta atitudinală a omului în fața morții. Odată cu moartea unui membru al comunității tradiționale, se resimte la apropierea celui mort o anulare a identității. Însă suferința pierderii celui drag este oarecum compensată prin credința în postexistență. Așadar, moartea nu presupune o rupere totală a legăturii cu cel trecut în Cealaltă lume, comunicarea cu defunctul realizându-se prin performarea riturilor: „[...] riturile morții exprimă, resorb și exorcizează [...] trauma care provoacă aneantizarea. Funeraliile, și aceasta în toate societățile cunoscute, aduc, deopotrivă, atât criza, cât și depășirea acestei crize, disperarea și angoasa, pe de o parte, iar pe de alta speranța și consolarea”.⁵⁷

În satele tradiționale din Plaiul Cloșani, bătrânii își doresc să moară în casele lor, cu lumânare și îmbrăcați în „hainele de moarte”, pregătite cu mult înainte. Când un membru al comunității se află în agonie, atât membrii familiei, cât și comunitatea vin să se întâlnească cu cel de pe patul de moarte pentru a-i ușura plecarea din Lumea cu dor. Nimeni, dintre cei prezenți, nu își exprimă durerea în fața celui vegheat pentru „a nu-l trage înapoi pe muribund”. „Asta înseamnă o atitudine specială în fața morții, rudele pot să-i dea drumul”.⁵⁸

Și în Micherechi se crede că sufletul zboară când omul își dă ultima suflare. Dacă familia muribundului plânge mult, acesta nu poate să plece în Lumea fără dor, moare greu, se chinuie să părăsească lumea aceasta:

„Dacă stau în prejurul mortului, ar fi bine să răție, și nu plângă. Și dacă-ș bănuiește și nu plângă, mama și ceară pă Dumnezeu și-l ajute să treacă. On unti

d-a mama o avut mai mult prunci. S-o venit doi prunci d-odată la iel. De amu iel trece. Și ii tată, tată! Iel s-o dăștiș uății ș-o suspinat. Apoi tăt ne-am pus în jerunt și iele Dumnezeo, da n-o murit pînă dimineața. rău s-o chinuit. Tare greu i-o fost ștei ce duh o ieșit din iel. Așe cu șagă re. Dî ce l-or plîns napoi”.⁵⁹

Dacă cel aflat în agonie nu este iertat de Dumnezeu pentru a trece în lumea fără dor, atunci se apelează la descânțete sau la vrăjitorie. Dacă aceste practici se dovedesc a fi ineficiente, atunci se recurge la taina Sfântului Maslu. „Această ungere sau miruire, înfăptuită de preot, avea inițial denumirea latină de *viaticum*, ceea ce înseamnă merinde, termen ce evidențiază scopul sacramentului respectiv, de a-i ușura muribundului calea spre lumea de apoi”.⁶⁰

Există și alte practici menite să ușureze moartea. Una dintre acestea este aprinderea unei lumânări care se pune în mâna muribundului în așa fel încât el să nu observe. Se pune lumânarea aprinsă în mâna celui ce moare pentru a nu se apropia de el la ieșirea sufletului duhurile necurate. La darea sufletului se pune în mâna celui ce moare o lumânare aprinsă pentru ca sufletul să fie întâmpinat cu lumină la despărțirea lui de trup. Se crede că e rău să mori fără lumânare, asta însemnând că ai avut o moarte întunecată. Când agonია e lungă, când omul trage să moară și nu poate muri, oamenii caută să ușureze moartea recurgând la alte practici, cum ar fi a se împăca și a-și cere iertare de la muribund, căci se spune ca uneori sufletul nu iese până nu-și ia rămas bun de la persoanele dragi.

Iertarea este un moment important în facilitarea trecerii celui aflat în agonie spre tărâmul strămoșilor. Înainte de a pleca spre marea călătorie acesta trebuie să fie împăcat cu toți cei pe care i-a lăsat în viață, iertându-i pe cei care l-au supărat în timpul vieții. Acest moment îl putem încadra, potrivit teoriei lui Arnold Van Gennep, în riturile intermediare.

Cererea iertării este, așadar, un rit intermediar, prin care cel aflat în agonie iese din vechea stare, lumea „cu dor”, și intră în noua stare, de integrare în lumea „fără dor”. În mentalitatea tradițională există credința că cel care se află pe patul de moarte și se chinuie, nu-și poate da sufletul pentru a scăpa de suferință, a fost pedepsit de instanța divină din pricina unor păcate care nu au fost spuse și, prin urmare, nu au fost iertate. În acest sens există chiar „[...] o ierarhie a facilității sau a dificultății cu care se acordă iertarea păcatelor, crima, focul sau sodomia, fiind păcatele cele mai greu iertate”.⁶¹

Nicolae Panea ne oferă detalii în acest sens, precizând că iertarea este „un fel de spovedanie laică”⁶², aceasta având loc pentru ca cel bolnav să aibă parte de o moarte ușoară. În acest sens cel aflat pe patul de moarte își cere iertare atât de la familie, cât și de la membrii comunității din care a făcut parte. Aceștia au datoria morală de a se prezenta în momentul liminal și „[...] trebuie să acorde iertarea prin formula: iertat fie și de mine și de Dumnezeu, altfel, riscă să preia păcatul mărturisit de muribund”.⁶³

În riturile preliminare mai intră și testamentul scris, de cele mai multe ori verbal, lăsatul cu limbă de moarte. Ultimele doleanțe ale celui care intră în lumea „fără

dor” trebuie îndeplinite întocmai, atât din respect pentru dalbul de pribeag, cât și de teama urmărilor nefaste pe care le-ar putea determina neîndeplinirea lor.

Din perspectivă religioasă, despre momentul morții, Sfântul Efrem Sirul notează în *Scrieri*:

„Când vin înfricoșatele gazde, când dumnezeieștii soli poruncesc sufletului să se mute din trup, când ne trag cu sila și ne duc la locul de judecată de care nu putem scăpa, atunci, văzându-i, sârmanul om începe să tremure tot, de parcă s-ar scutura pământul, se cutremură cu totul. Solii cerești, luând sufletul, se înalță în văzduh, unde stau căpeteniile și stăpânitorii puterilor potrivnice. Aceștia sunt pârâșii noștri, înfricoșatii vameși; ei îl întâmpină pe omul acesta, îi scriu păcatele și datorile, le cercetează și le numără – păcatele tinereții și ale bătrâneții, făcute cu voie și fără voie, cu fapta, cu cuvântul și cu gândul”.⁶⁴

Despre momentul ieșirii sufletului notează și Elena Niculiță-Voronca: „Sufletul, când iese din om, îi este așa de greață de trup și n-ar mai intra, Doamne ferește, înapoi: zice: << În ce hoit am șazut până acum! >> Sufletul se face ca o muscă sau ca un fluture și astfel îmblă”.⁶⁵

Sfântul Ioan Damaschin vorbește despre sufletul omului după moarte, când se separă de trup, dar nu este încă integrat în Lumea fără dor:

„Vai, câtă luptă are sufletul când se desprinde de trup! Vai, cât lăcrimează atunci și nu este cine să-l miluiască pe dânsul/ Către îngeri, ridicându-și ochii, în zadar se roagă; către oameni mâinile tinzându-și, nu are cine să-l ajute. Pentru acesta, iubiiții mei frați, cunoscând scurtimea vieții noastre, adormitului să-i cerem odihnă de la Hristos și sufletelor noastre mare milă”.⁶⁶

În China se credea în existența a două suflete. Un suflet se întorcea pe pământ după moarte, iar celălalt păstra legătura cu strămoșii. Este vorba despre sufletul Yin și sufletul Kvei.⁶⁷

IV.2.2.1. Anunțarea morții

Moartea unui membru al comunității tradiționale este anunțată prin tragerea clopotelor de la biserica din sat de către un localnic. Se trage clopotul când se anunță moartea unui om și atunci când convoiul funerar pornește spre cimitir. Acest obicei este practicat în satele din Plaiul Cloșani, dar și în Ungaria sau Slovacia.

IV.2.2.2. Priveghiul

Etimologic, cuvântul priveghi derivă de la latinescul *pervigilo* - „a veghea mult, a petrece noaptea veghind”. În sens creștin, priveghiul este petrecere duhovnicească la căpătâiul celui care a murit. Privegherea își are începutul în biserica primară, când după decesul unui creștin, cei rămași în viață se adunau în casa mortului și făceau rugăciuni sub îndrumarea unui preot. Această practică de-a lungul timpului a cunoscut schimbări, dar și-a păstrat același scop de a marca momentul despărțirii de cel mort și, totodată, de a-l feri pe cel decedat de forțele malefice.

Privegherea ajunge să fie, așadar, „operatorul ritual al iluziei comunicării. Această iluzie a comunicării cu lumea de dincolo susține teoretic și ideea conform căreia mortul devine emisar între cele două lumi.”⁶⁸ Privegherea poate fi văzută și ca un scenariu în vederea realizării separării mortului de lumea celor vii. Totodată, se poate considera drept o „validare a solidarității umane”⁶⁹. În satele din Plaiul Cloșani, la priveghi participă rudele, vecinii și oamenii din sat (Foto 1). Aceștia vin cu lumânări

Foto 1. Priveghiul în Cerna - Vârf la înmormântarea lui Ilie Vucea, 29 mai 2017

pentru a le da de pomană la capul mortului. Cei veniți la priveghi discută despre evenimentele sau întâmplările din viața celui dispărut. Familia defunctului îi servește pe cei prezenți la priveghi cu țuică, vin și gogoși sau prăjituri. La priveghi, la cei care au murit de bătrânețe durerea nu mai este atât de puternică ca la cei morți de tineri. În timpul priveghiului, pentru a înlătura somnul, se practică unele jocuri. Un astfel de joc îl povestește Nelu Dumitrașcu, din satul Ludu, comuna Ponoarele:

„La cuscrul Nicolae Raicu o femeie a adormit și cineva a legat-o cu o sfoară de piciorul patului, iar când aceasta a dat să plece a căzut în mijlocul camerei, lângă tron. La o mătușă de-a mea, pe nume Hârșovescu Maria, cineva a legat cățelul de ușă și i-a pus un sac în cap, iar biata femeie n-a mai avut curaj să iasă din casă toată noaptea de frică. La moartea tatălui meu niște băieți or prins o mătă și or băgat-o cu capul într-o pungă de plastic, după care i-or dat drumul prin pod să-i sperie pe cei dinăuntru”.⁷⁰

IV.2.2.3. Doliul

Integrarea definitivă a defunctului în lumea „fără dor” are loc odată cu pomana de 40 zile, însă semnele de doliu își fac apariția imediat după trecerea în neființă. Pe parcursul celor trei zile de funeralii, moartea, trecerea și schimbarea de statut sunt desemnate simbolic prin prezența fizică a mortului, dar și a rudelor apropiate în viață. Toți sunt îmbrăcați în negru sau în alte culori închise (Foto 2). Rudele de sex feminin au părul despletit; bărbații sunt nebărbierii. În spatele acestui gest se ascunde o modalitate de deghizare pentru ca spiritele celor trecuți în neființă să nu mai poată să-i recunoască dacă s-ar

întoarce sub chipul unor strigoi. Doliul negru are aceeași semnificație, făcând trimitere la beznă, la întunericul care face greu de recunoscut pe cineva. „Culoarea neagră a doliului a fost asociată și cu practica arhaică a ungerii cu noroi sau a presărării țărânei pe cap, sugerând că urmașii împărtășesc soarta defunctului”.⁷¹ Rudele îndeaproape legate de mort poartă însemne distinctive, menținându-se mai aproape de starea naturală a corpului. În acest fel membrii comunității știu că ele au un mort în familie.

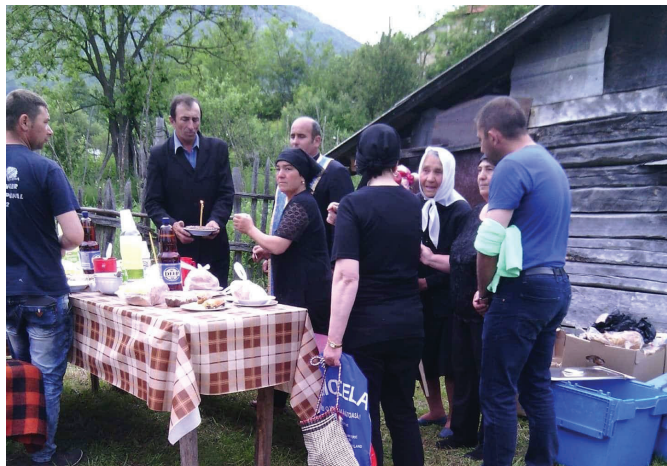

Foto 2. Slujba de pomenire a mortului, Cerna-Vârf, 2017, la casa defunctului

Prima culoare care a căpătat în viziunea oamenilor valoare funerară a fost albul. Această accepțiune o întâlnim încă din cele mai vechi timpuri, simbolizând trupul rămas fără viață:

„Culoare a purității, a inițierii într-o existență nouă, sfințită, albul sugerează în același timp paloarea spectrală. Persistența albului ca semn de doliu – într-un spațiu cum este cel european, în care a fost cu timpul negru htonian cu valoare funerară – indică păstrarea unei tradiții străvechi.”⁷²

Doliul alb este legat și de credința că spiritele care se arată oamenilor sunt îmbrăcate în alb. Ideea de doliu alb o regăsim și în textul *Zorilor*, cules de Constantin Brăiloiu: „Zorilor, zorilor/ Voi surorilor,/ Voi nu vă pripiți,/ Să ne năvăliți,/ Pân' s-o găti/ Dalbul de pribeag/ Vălușel de pânză,/ Altul de peșchire,/ Fire-i de gătire.”⁷³ Doliul continuă de-a lungul întregului an prin îmbrăcăminte de culoare neagră și prin abținerea de la petreceri.

Freud observa că doliul este cel care îi separă psihic pe cei vii de cei morți și de amintirile legate de aceștia. Prin doliu, durerea se atenuează treptat, „[...] cedează, iar odată cu ea remușcarea, reproșul și, în consecință, teama de demon. Și de-acum aceleași spirite, care la început erau temute ca demoni, devin obiectul unor sentimente prietenești, în calitate de strămoși venerați, cărora li se cere o mână de ajutor”.⁷⁴

Aici se încheie separarea de vechea stare și începe pregătirea pentru integrarea în noua stare. Din acest moment, „scenografia rituală nu va mai cuprinde doar nivelul gestual ci se va complica printr-un nivel poetic. Recuzita funerară va fi dublată de o performanță imnodică (bocete și cântece rituale)”.⁷⁵

IV.2.3. Pregătirea pentru integrarea în noua stare

După ce omul „și-a dat sufletul” familia se îngrijește de pregătirea mortului pentru drumul ce îl au de parcurs spre lumea strămoșilor. Integrarea în noua stare se realizează prin trei nuclee semantice: pregătirea corpului, pregătirea tronului sau a gropii și pregătirea călătoriei.⁷⁶

„Ritualul funerar presupune ducerea la îndeplinire a numeroase practici străbune de a căror îndeplinire <<depinde integrarea sufletului în noua lume, cea a strămoșilor, și protejarea comunității din care a plecat.>>”⁷⁷

Imediat după moarte se fac o serie de acte de ordin social. Moartea este anunțată nu numai neamurilor și vecinilor, ci întregii comunități prin trasul clopotelor (de trei ori pe zi). În semn de doliu bărbații din familia mortului umblă cu capul descoperit, iar femeile cu părul despletit, batic negru și fară podoabe. Camera în care se află mortul este pregătită în acord cu evenimentul și credințele legate de moarte: se acoperă oglinzile, căci nu e bine să te privești în oglindă cât timp e mortul în casă, căci s-ar putea ca fața să se schimbe după cea a mortului. Locuitorii din Plaiul Cloșani acoperă oglinzile și de teama că mortul s-ar putea privi în oglindă și ar veni să mai ia și alte suflete după el. De asemenea, se deschid geamurile și ușile pentru ca sufletului să-i fie mai ușor să găsească drumul către lumea „fără dor”. Aceste practici le mai întâlnim la slovaci și nemți. În Ungaria, un obicei mai nou este oprirea ceasului care simbolizează „oprirea veșnică a timpului”.⁷⁸

Spălarea o face fie un membru al familiei, fie o persoană străină din comunitate, mai curajoasă. Dacă mortul e bărbat, este spălat tot de un bărbat, dacă e femeie atunci e spălată de o femeie. Se mai crede încă și aceea că, dacă defunctul s-a mărturisit și cuminecat cu Sfintele Taine și la moartea sa a fost și frumos scăldat, înfățișându-se curat înaintea lui Dumnezeu, acesta chiar și în cazul acela, când ar avea omul unele păcate mai mici, i le-ar spăla și ierta și El.

Spălarea mortului o întâlnim și în ritualul funerar al călugărilor, după cum consemnează unii cercetători din secolul al XVIII-lea. Libațiunea era cunoscută sub denumirea de *lavatio corporis* și este descrisă de Philippe Ariès, după observațiile făcute de călătorul Moléon, astfel:

„În mijlocul unei capele extrem de lungi și spațioase (la Cluny), unde se intră venind dinspre claustru către sala de consiliu, se află lavatoriul, care este o încăpere lungă de 6 sau 7 picioare, având o adâncime de 7 sau 8 degete, cu o pernă din aceeași piatră în care este săpat jghebul prevăzut cu un orificiu la capăt, înspre picioare, pe unde se scurgea apa după spălarea mortului [...]”.⁷⁹

Cel ce spală mortul primește de pomană haine. Apa cu care se spală mortul se aruncă într-un loc retras, neumblat, fiind considerată că având valențe magice și folosită de unii în acest scop. Se crede că dacă cineva va fi stropit cu apa de la mort, se va îmbolnăvi grav și va muri, deoarece intrând în contact cu mortul este impură. În Micherechi este folosită în anumite practici magice: „Dacă la tare muiere i-o fost omu rău cu fire, atunci muiere îi dăde și beie la uom dîn apa cu care s-o spălat

tare mort. Așe că și nu știe iel. D-asta s-o-mblânzit ca mortu”.⁸⁰

În Micherechi apa de la scaldă mortului mai era folosită pentru deocheat.

Albia sau vana, în care s-a scăldat mortul, după ce s-a aruncat scăldătoarea dintr-înșă se răstoarnă cu gura în jos și nu se mai întrebuițează până după înmormântare. Oala în care s-a încălzit apa pentru scăldătoare, cât și cea cu care s-a turnat apă caldă peste mort, când s-a scăldat, după credința românilor nu mai e bună și se îngroapă. Pieptenele cu care s-a pieptănat și săpunul întrebuițat mortului se aruncă și aceste obiecte ori se pun sub cap, sub perna mortului sau într-un săcui, în sicriu.

După scaldă de purificare a mortului sunt performate practici apotropaice, precum ungerea mortului cu usturoi pe tălpi, pe la încheieturi, pe nas. Toate acestea de teama strigoizării defunctului. Mortului i se taie și unghiile⁸¹, punându-le într-un săculeț în sicriu.

Simbolistica acestei practici o găsim la Simion Florea Marian, care oferă o serie de explicații și anume:

„[...] îi taie unghiile, anume ca și sub unghii să-l poată spăla, ca să nu rămâie și sub acestea nici un pic de tină, pentru că dacă nu face aceasta pe cealaltă lume va avea grea răspundere, apoi și pentru ca nu cumva, ducând pământul cu dânsul din această lume în cealaltă, să fie cunoscut de diavol.”⁸²

Același autor, într-un capitol în care descrie scăldarea mortului, mai prezintă și alte legende și credințe cu privire la unghii:

„Românii din Moldova însă spun că de aceea se taie unghiile mortului și i se pun în sân, pentru că *la vremea judecății celei de pe urmă* din unghiile acestea au să facă sfinții arhangheli Mihail și Gavril bucine din care au să bucine în cele patru cornuri ale lumii, ca să se întrupeze oamenii și să se strângă la judecată.”⁸³

Acest obicei este întâlnit și în Ungaria, unde sunt folosite în practici magice: „Îi tăieu din unghii și dîn păr oleacă așe că și nu să vadă. C-oace făceu și nu să ducă norocu cu rol, și rămâie la cei din casă. Aște se aruncă pă casă nă pă coteț”.⁸⁴

Mortul este îmbrăcat cu hainele cele mai bune sau sunt cumpărate haine noi pentru acest eveniment funest. În Ungaria, după ce moare, omul este schimbat în hainele de moarte, iar cele cu care a fost îmbrăcat sunt îngropate într-un loc ferit. Există atât în satele Plaiului Cloșani, cât și în satele din Ungaria (Micherechi și Aletea) obiceiul ca mortul să fie spălat de o femeie în vârstă. În Micherechi, apa de la scaldă mortului este folosită în anumite practici magice: „Dacă la tare muiere i-o fost uomu rău cu fire, atunci muiere îi dăde și beie la uom dîn apa cu care s-o spălat tare mort. Așe că și nu știe iel. D-asta s-o-mblânzit ca mortu”.⁸⁵

- Va urma -

Note:

43. Emilia Martin, *Datini privind cultul morților în localitățile de frontieră*, în *Obiceiuri și tradiții populare. Interferențe culturale transfrontaliere*, Arad, 2004, p. 310.

44. *Ibidem*, p. 310.

45. Nicolae Panea, *Gramatica funerarăului...*, p. 28.

46. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere...*, p. 17.

47. Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, II, București, Ed. Minerva, *Viețuitoarele văzduhului*, 1988, p. 48.

48. Petru Caraman, *Literatură populară. Antologie*, introducere, note și indici și losar de Ion H. Ciubotaru, în seria „Caietele Arhivei de Folclor”, Iași, 1982, III, p. 101

49. Mihai Coman, *Mitologie populară...*, pp. 48-49.

50. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere...*, p. 21.

51. *Ibidem*.

52. Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Ed. Polirom, 1999.

53. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, București, Ed. Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995, p. 16.

54. Informator Haralambie Tudor, sat Isverna, apud Cornel Boteanu în *Baia de Aramă și împrejurimile ei*, Drobeta Turnu Severin, Centrul Județean al Creației Populare Mehedinți, 1999, p. 106.

55. Cornel Boteanu, *Baia de Aramă...*, p. 106.

56. Vasile Avram, *Constelația magicului: Liturgia cosmică: o viziune românească asupra misterului existențial*, Năsăud, Editată prin Universitatea Creștină Năsăud, 1994, p. 147.

57. Jean Ziegler, *op. cit.*, p. 23.

58. Ingo Sperl, *Țara fără dor: funcția psihologică a bocetului românesc*, București, Ed. Univers, 2000, p. 41.

59. Emilia Martin, *op.cit.*, p. 312.

60. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere...*, p. 37.

61. Nicolae Panea, *Gramatica funerarăului...*, p. 29.

62. *Ibidem*.

63. *Ibidem*.

64. Sfântu Efreim Sirul, *Scrieri*, Moscova, 1882, vol.3, p. 383-385.

65. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol.I, Colecția Plural M, Iași, Ed. Polirom, 1998, p. 318.

66. *Molitfelnic*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. 2006, p. 228.

67. Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, traducere de Gabriela și Andrei Oișteanu, cuvânt înainte de Lawrence E. Sullivan (în românește de Sorin Antohi), Iași Ed. Polirom, 2007, p. 121.

68. Nicolae Panea, *Gramatica funerarăului...*, p. 35.

69. *Ibidem*, p. 36.

70. Informator Nelu Dumitrașcu, 56 ani, satul Ludu, comuna Ponoarele.

71. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere...*, p. 74.

72. *Ibidem*, p. 71.

73. Constantin Brăiloiu, *Ale mortului. Din Gorj*, București, Ed. Muzicală, 1981, p. 110.

74. Sigmund Freud, *Totem și tabu*, în vol. *Opere I*, București, Ed. Științifică, 1991, p. 75.

75. Nicolae Panea, *Gramatica funerarăului...*, p. 30.

76. Nicolae Panea, *Gramatica funerarăului...*, p. 30.

77. Miliana – Radmila Radan Uscatu, *Botezul, nunta și funeraliile la carașoveni*, Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2014, p. 119.

78. Emilia Martin, *op.cit.*, p. 313.

79. Philippe Ariès, *Omul în fața morții...*, p. 220.

80. Emilia Martin, *op.cit.*, p. 314.

81. „Pe fiecare om, cum moare și se duce în cealaltă lume, îl întreabă Dumnezeu: unde i-s unghiile? Să-și dea seama ce a făcut cu dânsule? și dacă le are, le scoate din sân și i le arată, iar de nu le are, e rău de dânsul. De aceea, fiecare om cât trăiește, se cuvine ca să puie unghiile, după ce le taie, în sân sau la pragul ușii, iar după ce moare, să i se puie în sân, pentru că, la a doua venire, fiecare trebuie să dea unghiile apostolului Petru, ca să-și facă trâmbițe dintr-însele”. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, București, Ed. „Grai și suflet – Cultura Națională”, 1995, p. 39.

82. S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români...*, p. 37.

83. *Ibidem*, p. 39.

84. Emilia Martin, *op.cit.*, p. 316.

85. *Ibidem*, p. 314.

Simpozionul „Evoluția și paleomediile vertebratelor moderne timpurii pe parcursul Paleogenului”

- urmare din pagina 1 -

Fără a deschide aici controversatul subiect al dispariției dinozaurilor non-avieni (arătând doar că teoria impactului Terrei cu un corp cosmic, probabil asteroid, are foarte mulți adepți), putem afirma fără vreo reținere că dispariția acestora s-a produs extrem de abrupt, brutal, ei ieșind extrem de brusc de pe scena vieții. O bună parte dintre reprezentanții Biosului mezozoic au dispărut definitiv. Între victime, sunt de consemnat organisme emblematice pentru Mezozoic precum amoniții, belemnii, marile reptilele marine cum ar fi mozazaurii și unele țestoase, alături de un întreg cortegiu de foraminifere în oceane, iar în mediile continentale, dinozaurii non-avieni. Ce a rămas ? O planetă pe care decimații supraviețuitori s-au adaptat imediat, reconfigurând ecosistemele. A fost cu siguranță marea șansă a devenirii hegemoniei mamiferelor, între care ne numărăm și noi. Existența lor este dovedită însă încă din Mezozoic – mai exact, de la începuturile Jurasului –, când au viețuit în umbra marilor reptile. O existență cu siguranță inconfortabilă, în care au fost cel mai adeseori, pradă. Apoi, în absența inconfortabililor concurenți, mamiferele înregistrează la începutul Paleocenului cea mai spectaculoasă radiație adaptativă, diversificându-se extrem de rapid sub aspect sistematic și instalându-se practic în toate mediile – terestru, acvatic, aerian.

Simpozionul belgian, prin lucrările prezentate cu acest prilej, a căutat să surprindă exact aceste aspecte : pe de o parte a fost acordată o atenție aparte unor taxoni de interes (într-o ordine sistematică aleatorie : rechini, șerpi, eolacertide, țestoase, crocodiliforme, păsări, tillodonte, rhinocerotide, arctocyonide, hyaenodontide, embritopode, protocetide, primate, taeniodonte, rozătoare, ecvide, chiroptere, artiodactyle, carnivore, etc.), pe de alta unor bioevenimente legate de evenimente geologice și climatice petrecute pe parcursul Paleogenului. Fără a dori a intra în detalii excesiv profesionale, socotesc că este de utilitate a puncta evenimentele geologice și biotice principale petrecute pe parcursul acestui timp geologic. Pentru cei mai puțin avizați, precizez că perioada paleogenă este divizată în trei epoci : *Paleocen* (66-56 Ma), *Eocen* (56-33,9 Ma) și *Oligocen* (33,9-23,03 Ma).

Pe întreg parcursul Erei Mezozoice planeta a avut o evoluție în care sunt dovedite paleomediile caracterizate de climate calde - cu alte cuvinte o etapă "de seră", lipsită de vicisitudinile vreunei glaciațiuni. Începuturile Cenozoicului, ceva mai reci sub aspect climatic, au continuat cu o tendință de încălzire, mediile temperaturilor Oceanului Planetar ajungând de la 8°C la 10°C în zonele profunde, întreruptă doar de o inflexiune a curbei paleoclimatice la mijlocul Paleocenului la cca. 58-59 Ma. Tendința de încălzire a continuat apoi aproape liniar, până spre finalul acestei epoci. Însă, chiar la finele ei trebuie reținut un eveniment climatic extrem de important numit

Maximum Termic al Paleocenului tardiv (Late Paleocene Thermal Maximum – abreviat, LPTM), "rebotezat" și Maximum Termic din Eocenul Inițial (Initial Eocene Initial Maximum – abreviat, IETM) sau chiar Paleocene-Eocene Thermal Maximum (abreviat, PETM). Iată așadar o luxuriantă de denumiri pentru același eveniment ! Pentru ce este el atât de important ? Deoarece încălzirea dramatică a apelor oceanice adânci – medii termice care au progresat de la 11°C la 15°C - a determinat dispariții masive între foraminiferele bentonice. Evenimentul nu a fost de durată, fiind limitat la "doar" ...200000 ani ! Cauza acestei încălziri este legată de degajarea unei cantități mari de metan și implicit de carbon în apele oceanice prin descompunerea formei cristalizate a metanului (CH₄) cunoscută sub denumirea de clatrat de metan (hidrat de metan) sub efectul temperaturii, la rândul ei controlată de modificări în circulația apei oceanice. Acest eveniment climatic s-a petrecut la rîndul său pe fundalul unor evenimente tectonice importante, dintre care trebuie reținută coliziunea Asiei cu India și activitate amplificată a dorsalei medio-oceanice (rifting) și vulcanism în Atlanticul de Nord. Este exact etapa dispersării globale a mamiferelor.

După acest eveniment, mai este de reținut o încălzire cu ceva mai puțin semnificativă în Eocenul timpuriu, eveniment cunoscut drept Optimum Climatic din Eocenul Timpuriu (Early Eocene Climatic Optimum; abreviat, EECO), dar care nu a mai determinat efecte atât de dramatice. Apoi, paradisul climatic cald al planetei a intrat într-un declin continuu pe fondul căruia sunt de reținut apariția balenelor străvechi, diversificarea copitatelor și declinul primatelor, care își reduc diversitatea. Finalul Eocenului este însă cu totul aparte. În acele timpuri geologice în Antarctica, sub efectul reconfigurării circulației apelor oceanice prin deschiderea pasajului dintre Tasmania și Australia și a re poziționării locațiilor Antarctica vs. Australia, apar primele calote – adevărat, efemere – glaciare. La limita Eocen/Oligocen, se petrece glaciațiunea Oi-1. Vremurile cu adevărat calde ale planetei, se sfârșiseră...

Echipa de cercetători geologi-paleontologi care a lucrat în Transilvania în ultimii ani : Vlad Codrea, Cristina Fărcaș, Alexandru Solomon, Marian Bordeainu, Alin Petrișor, alături de colaboratorii francezi Olivier Maridet și Jérémy Tissier și elvețianul Damien Becker, și-au focalizat cercetările ale căror rezultate au fost prezentate la simpozionul belgian exact asupra acestor ultime evenimente mai sus specificate.

Pentru Eocenul Superior (mai exact, pentru Priabonian) au fost evidențiați taxonii de vertebrate continentale de la Morlaca, localitate aflată în apropiere de micul orașel Huedin, iar sub aspect geografic, la contactul dintre Munții Apuseni și Depresiunea Transilvaniei. Geologic, este în discuție tot un contact, cel

Fig. 1 : Strate paleogene verticalizate la contactul dintre magmatitele Masivului Vlădeasa și Bazinul Transilvaniei, la Morlaca (foto V.A.C.).

dintre corpul magmatic al Vlădesei și bazinul paleogen al Transilvaniei. La acest contact, stratele paleogene au fost deranjate tectonic, devenind aproape verticalizate (Fig.1). Pentru geologi, o excelentă posibilitate de a observa în secțiuni verticale variațiile litologice, depoziționale și paleontologice. Prin cercetări eșalonate pe parcursul mai multor ani, s-au consemnat : două forme de brontotheri (imparicopitate arhaice asemănătoare ca fizionomie, rinocerilor) – una de talie mare, comparabilă cu *Embolotherium*, a doua de dimensiuni modeste, comparabile cu *Dolicorhinus* sau *Telmatherium*, ambele semnificând semnalări noi pentru paleontologia românească, apoi un mic anthracother comparabil cu specia *Prominatherium dalmatinum* – după unii autori, cel mai vechi reprezentant al grupului în Europa -, un rinocer adaptat paleomediilor fluviatile cu tendințe mlăștinoase care face parte din grupul amynodontidelor – *Amyndontopsis* aff. *bodei*, formă de asemeni nouă pentru zestrea sistematică paleontologică românească, precum și resturi de țestoase și crocodili, deocamdată

Fig. 2 : Aflorimentul clasic de la Rădaia unde au fost descoperite fosile de brontotheri, rinocerotoide și crocodili în depozite fluviiale (red beds) eocen superioare (foto V.A.C.).

nedeterminate. De ce sunt importante aceste descoperiri pentru această parte a Europei ? Primele descoperiri ale unor vertebre comparabile ca vârstă geologică în Transilvania datează din secolul al XIX-lea, când la Rădaia, la ca. 6 km nord-vest de Cluj-Napoca (Fig. 2), au fost aduse la zi resturile unui brontother care a primit numirea științifică de *Brachydiastematherium transylvanicum* (Fig. 3; o caznă pentru unii studenți geologi: este prea lungă, socotesc ei!...) și ale unui rinocerotoid, *Prohyracodon orientale* (Fig. 4, 5) alături de un fragment mandibular de crocodil, foarte probabil *Diplocynodon*. Deși puțin numeroase și fragmentare, aceste fosile aduceau la acea vreme un mesaj științific pe cât de important pe atât de difuz înțeles, și anume că la finalul Eocenului se petrecuseră migrații importante de mamifere, dinspre Asia către Europa.

Trecerea timpului a adus lămuririle necesare. La ani distanță, la începutul secolului trecut (1909), paleontologul elvețian Hans Georg Stehlin observa efectele acestui fenomen în Europa Occidentală, constatând că faunele de mamifere eocene care evoluaseră în condiții de izoare insulară (endemicitate), au fost înlocuite de nou veniții sosiți dinspre Asia. El a poziționat acest bio-eveniment la limita Eocen/Oligocen, considerând inițial că era în discuție un singur val de migrații. Fiindcă a constatat această discontinuitate în faunele vest-europene, a numit evenimentul *Grande Coupure* (GC; Marea Ruptură). Subsecvent, GC a fost extinsă și la alte părți ale Europei și chiar ale lumii. Fenomenele de migrație pe direcția amintită își află explicația prin efectele glaciațiunii Oi-1, între care cel mai important a fost coborârea nivelului oceanelor și crearea în consecință a unor punți continentale ce au permis liberul acces al faunelor de mamifere din Eurasia îndeosebi dinspre est, spre vest. Pentru România, este importantă de reținut apariția unor astfel de pasaje dinspre Anatolia, prin Tracia și în continuare către Transilvania, în condițiile în care ridicarea Orogenului Alpino-Carpatic se afla încă în plină desfășurare, amplificând efectele căderii de nivel oceanic. Este important de reținut că

Fig. 3: Holotipul speciei de brontother *Brachydiastematherium transylvanicum* descoperit la Rădaia aflată în colecția Institutului geologic ungar (MAFI) Budapesta (cu permisiunea D-lui Dr. Kordos László, foto V.A.C.).

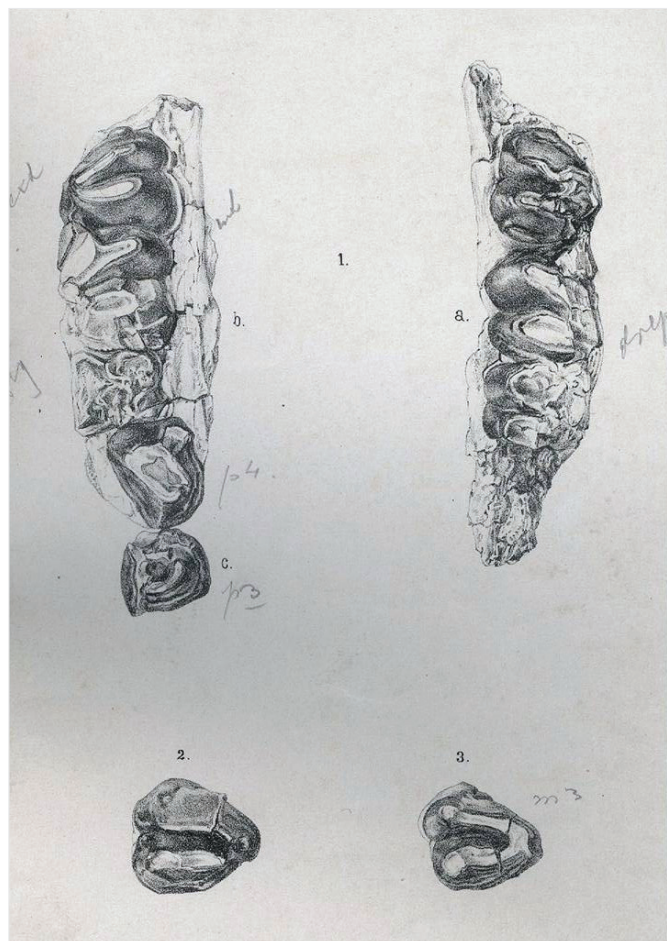

Fig. 4: Șirurile dentare incomplete ale speciei *Prohyracodon orientale* publicate de paleontologul Koch Antal în secolul XIX, descoperite la Rădaia.

Fig. 6 : Fragment de craniu al anthracotherului *Prominatherium dalmatinum* descris din Eocenul Superior de la Săcel de către dan Patruilius

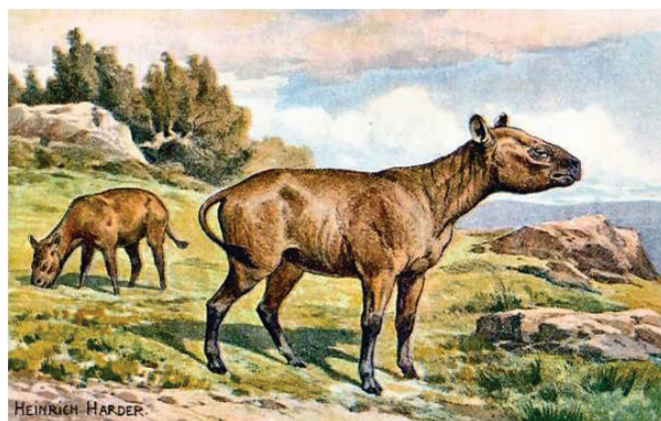

Fig. 5 : Reconstituire de *P. orientale* (de H. Harder)

a existat neîndoiește un gradient de migrație, anumiți taxoni ajungând mai devreme în sud-estul continentului în raport cu alte regiuni. Pe de altă parte, unele mamifere de sorginte asiatică nu au ajuns niciodată în vestul extrem european, migrația stingându-și potențialul. Astfel, brontotherii nu sunt consemnați la vest de Cehia (atenție însă, materialul pe care se bazează forma descrisă din Cehia este suspectat a fi fost de fapt adus din America de Nord !), fiind așadar fosile extrem de rare în Europa. Și răspândirea micului (nu depășea talia unei oi) rhinocerotoid *Prohyracodon* a respectat aceeași regulă. Pe de altă parte, închiderea strâmtoării oceanice Turgai aflată în Eocenul Superior la est de Ural, a permis dispersia începând din Eocenul terminal și continuând după începutul Oligocenului a faunelor asiatică și pe o rută nordică.

Rădaia arămas pentru timp îndelungat unica localitate cu vertebrate fosile continentale din România și chiar din sud-estul continentului. Resturile de *Prohyracodon* și de crocodil se găsesc depuse la Muzeul de Paleontologie-Stratigrafie al Universității „Babeș-Bolyai”, în vreme ce fosilele brontotherului se află în colecția de paleontologia vertebratelor a Institutului geologic de la Budapesta. În mod eronat, vârsta geologică a localității de descoperire a rămas specificată ca fiind „eocen medie”, deși cea eocen superioară (priaboniană) a fost demult dovedită, bazată pe varii argumente. De abia în anii '50 ai secolului trecut, regretatul paleontolog Dan Patruilius – un excelent cunoscător îndeosebi al faunelor marine mezozoice - a descris resturi ale anthracotherului *Prominatherium dalmatinum* de la Săcel (Maramureș; Fig. 6), din „Stratele de Valea Carelor”. Contextul descoperirii era însă unul aparte: fragmentul de craniu păstrând șirurile dentare superioare incomplete a fost descoperit într-un bloc de calcar care mai conținea resturi fosilizate de moluște marine indicative pentru Eocenul Superior (Priabonian), resedimentat în depozite oligocene. Istoria blocului respectiv este așadar incitantă sub aspectul interpretărilor. Cu alte cuvinte, acolo avem de a face pe de o parte cu un rest al unui mamifer continental transportat de apele fluviale într-un bazin marin eocen superior, în care a fost definitiv îngropat în mărul calcaros, iar după litificarea calcarului respectiv, blocul de calcar a fost desprins și transportat din stratul său de origine, într-un bazin marin de această dată mai tânăr,

oligocen. Discutăm despre un bloc de rocă remobilizat (remaniat), depus în depozite mai noi decât vârsta sa geologică. Iată câtă prudență este necesară în stabilirea vârstei geologice a unui eșantion și implicit, a unui strat de proveniență. Astfel de provocări profesionale conferă farmecul de neegalat al geologiei și paleontologiei!

Cercetări mai recente ale paleontologilor clujeni (inițial cu o finanțare National Geographic) au adăugat și alte localități cu vertebre eocen superioare celor deja cunoscute. Mă refer la Bociu (jud. Cluj) și Treznea (jud. Sălaj), care însă au oferit doar vertebre de talii mici și foarte mici, la care se adaugă deja amintita Morlaca. Însă prime indicii referitoare la existența vertebratelor fosile la Morlaca le datorăm geologului Ștefan Mateescu, asistent al Prof. Ion Popescu-Voitești în primul deceniu de învățământ geologic românesc la Universitatea din Cluj, după primul Război Mondial (prima sesiune în limba română a început în toamna anului 1919). Deja, la nivelul anilor '20 ai secolului trecut, Mateescu a semnalat un fragment de os lung de la Morlaca. Din nefericire, semnalarea în discuție a rămas ignorată de succesori, la fel ca de altfel în bună parte opera sa geologică. Emblematică pentru afirmația mea, este imposibilitatea de a afla în pofida tuturor straduințelor mele sau a altora dintre colegi, o fotografie a sa. Așa ne prețuim înaintașii... Este inutil să continui a argumenta importanța acestui sit fosilifer, care excede interesul strict național, devenind de referință pentru întreaga comunitate științifică europeană și chiar globală.

Ceea ce echipa de paleontologi româno-franco-elvețiană a încercat să aducă nou în paradigma evenimentului Grande Coupure – care astăzi, este binecunoscut că are cu totul alte semnificații în raport cu descrierea inițială a lui Stehlin, începutul migrațiilor asiatică fiind mult coborât în timp, cu evenimente ce s-au succedat secvențial pe parcursul mai multor milioane de ani – se referă la câteva aspecte pe care le considerăm importante și în consecință deloc de neglijat. Un prim astfel de aspect se referă la datarea unor localități fosilifere din întreaga Europă pornind de la schema biostratigrafică bazată pe așa numitele unități MP. Acestea au fost definite în Europa vestică, pe baza unor asociații de mamifere care apar îndeosebi în acele regiuni. Ori, este de domeniul evidenței că valabilitatea lor nu se regăsește și în Europa Centrală și Estică. Încercarea de a grefa datele vest europene în zone aflate mai spre est, a dus doar la confuzii privitoare la datări. Din aceste considerente, socotim că este necesar să fie întocmite armonizări în materie de corelare între datele din regiunile europene amintite, pentru a aduce la un numitor comun unitățile amintite, altminteri benefice în orice discuție stratigrafică. Apoi, evenimentul *Grande Coupure* privește cu precădere Europa vestică. În Europa Centrală și Estică, scenariile nou propuse sunt diferite: în Eocenul Superior, faune de vertebre și în special de mamifere foarte similare cu cele descoperite în Asia și-au făcut apariția; în Europa Centrală apar noi faune similare celor din Oligocenul vest european, dar

Fig. 7 : Fotografie de grup a participanților la simpozionul de la Bruxelles.

care nu apar și în sud-est. În Oligocenul Inferior, faune central europene au migrat spre vestul continentului, determinând dispariția unor taxoni endemici care până atunci evoluaseră în condiții de endemicitate; au fost posibile unele migrații dinspre Europa Centrală și Vestică spre estul european, care trebuiesc încă deslușite și detaliate.

Unii dintre cititorii revistei își vor pune întrebarea: dar despre influențele marine, nu există contribuții românești în această reuniune științifică? Da, sunt! Paleontologii români Nicolae Trif și Vlad Codrea de la universitatea clujeană au prezentat date legate de faunele cu pești oligocen inferioare le lângă Cluj-Napoca, la Suceag, localitate aflată extrem de aproape de Rădaia. Peștii teleosteenii oligoceni de la Suceag au fost studiați și în trecut, fiind descrisă de aici chiar o nouă specie, *Dapalis transylvanicus* de către Bettina Reichenbacher și Vlad Codrea. De această dată, lista a fost extinsă cu trei taxoni care revin selacienilor, mai concret batoizilor (grup în care se încadrează pisicile, sau vulpile de mare). Au fost semnalate speciile *Dasyatis cf. rugosa*, *D. aff. strangulata* și *Taeniurops cavernosus*. Toate erau cunoscute doar din intervalul Oligocen Superior-Miocen Inferior din Europa, astfel că descoperirea lor în Formațiunea de Dâncu le "îmbătrânește" geologic considerabil. În Oligocenul Inferior (Rupelian), zona de la Suceag se înfățișa probabil ca o zonă de coastă în care un curs de apă dulcicolă important debușa într-un bazin marin. Un paleomediul în care specii de apă dulce puteau coexista cu reprezentanți marini ce făceau subiectul unor incursiuni episodice în ape altminteri necaracteristice lor.

Concluzionând, putem arăta fără vreun dubiu că simpozionul belgian este genul de reuniune științifică cu cea mai solidă justificare: a reunit specialiști consacrați dar și unii aflați mai la început de carieră (Fig. 7), care și-au focalizat contribuțiile pe subiecte care s-au înscris într-o paletă de investigații extrem de clar conturată, referitoare la Paleogenul – îndeosebi continental - din Eurasia și Africa. Subliniez acest aspect pentru a-l aduce în opoziție cu alte reuniuni la care participanții se numără cu sutele, uneori cu miile chiar (cum sunt

congresele geologice mondiale), unde te afli pus în fața unei luxuriance de tematici și varii date. Sau de ce nu, să le amintim în context pe acelea organizate doar pentru a fi contabilizate în câte o dare de seamă anuală a vreunei instituții/organizații, ori pentru a mai "obloji" palmaresul profesional sărac al unora dintre participanți. Realitatea ne arată că acestea din urmă sunt defel puțin numeroase! Altminteri, uneori profitabile sub aspectul taxelor plătite de către participanți dornici de a accede în știință pe poarta largă – cea îngustă, pe calea trudită, le repugnă -, ori bun pretext pentru ceea ce din nefericire s-a consacrat prin sintagma: "turism științific".

Pentru a ști mai mult:

Codrea V., Maridet O., Tissier J., Fărcaș C., Solomon A., Bordeianu M., Petrișor A.D., 2019. The vertebrate locality Morlaca, keystone for the uppermost Eocene terrestrial bioevents from Transylvania (Romania). PALEURAFRICA, 10-13 September, Evolution and Paleoenvironment of Early Modern Vertebrates during the Paleogene, Bruxelles, Abstract volume: p. 16.

Prothero D., 2006. After the Dinosaurs. The Age of Mammals. Indiana University Press, 362 p.

Reichenbacher B., Codrea V., 1999. Fresh- to brackish water fish faunas from continental Early Oligocene deposits in the Transylvanian Basin (Romania). Bulletin de l'Institut Royal de Sciences Naturelles Belgique, Sciences de la Terre, 69: 197-207, Bruxelles.

Tissier J., Becker D., Codrea V., Costeur L., Fărcaș C., Solomon A., Venczel M., Maridet O., 2018. New data on Amynodontidae (Mammalia, Perissodactyla) from Eastern Europe: Phylogenetic and palaeobiogeographic implications around the Eocene-Oligocene transition. PLoS ONE, 13 (4): e0193774. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0193774>

Tissier J., Codrea V., Becker D., Maridet O. 2019. New data about the Eocene-Oligocene mammals of Western and Eastern Europe: towards a new scenario of the "Grande Coupure" in Europe. PALEURAFRICA, 10-13 September, Evolution and Paleoenvironment of Early Modern Vertebrates during the Paleogene, Bruxelles, Abstract volume: p. 51.

Trif N., Codrea V., 2019. Batoid rays from the Oligocene of Suceag (Transylvanian Basin), Romania. 2019. PALEURAFRICA, 10-13 September, Evolution and Paleoenvironment of Early Modern Vertebrates during the Paleogene, Bruxelles, Abstract volume: p. 52.

Muzeul Regal pentru Africa din Tervuren

Scurtă notă despre o monedă imperială romană

- urmare din pagina 1 -

Imperiul este împărțit acum între Grațian, partea de vest, și Valens, partea de est. Șase zile după întronare, legiunile din Pannonia îl proclamă împărat pe fratele vitreg al lui Grațian, Valentinian II, care avea 4 ani. Grațian (născut la Sirmium, Pannonia), prudent cedează Pannonia, păstrând doar regiunile galice. Aici va continua politica tatălui său o perioadă, dar după înfrângerea lui Valens la Adrianopole (378) și înscăunarea lui Theodosius în este se va dedica vânătorii, lăsând treburile statului în mâinile generalilor. Aceștia vor profita, vor prelua puterea și-l vor asasina în 383. Teoretic partea de vest a Imperiului este condusă de tânărul Valentinian II, dar puterea aparține în fapt generalilor. Valentinian se va plânge lui Theodosius, dar în final, în 392, va fi găsit spânzurat, fiind cel mai probabil ucis de, sau din ordinul lui Arbogast, generalul franc.

Activitatea monetară a celor 4 împărați este foarte bogată ei emițând monede de aur, argint și metal comun în mai multe monetării: Alexandria, Antiohia, Constantinopol, Cyzikus, Lugdunum, Siscia, Thessalonik etc.

Monedele care au pe revers pe zeița Victoria reprezintă o componentă comună a numismaticii romane. Încă din perioada războaielor punice zeița figurează pe monede în atitudini diverse.⁴ Legenda SECVRITAS REIPUBLICAE este una din legendele de bază ale numismaticii romane, alături de PIETAS, FELICITAS, SALUS, GLORIA, GAUDIUM și PAX.⁵ Semnificația este de siguranță a statului, protecție a cetățenilor de către împărat, dar subliniază și rolul Imperiului în a securiza harta lumii.⁶ Imperiul este un producător de siguranță, de securitate colectivă, iar siguranța se află doar în interiorul granițelor. Monedele de tip Secvritas, din bronz, sunt emise masiv în timpul domniei lui Valentinian I,⁷ dar mai puțin după moartea acestuia.

Foto 2: follis Valentinian I, http://www.wildwinds.com/coins/ric/valentinian_I_siscia_RIC_007a_iib.jpg

Monedele romane imperiale reprezintă o constantă la est de Carpați, fortificațiile romane nefiind o barieră în calea schimburilor comerciale.⁸ Evident, sursele nu se rezumă doar la componenta economică, nu putem ignora incursiunile militare, subsidiile plătite de către un imperiu aflat în mari dificultăți, sau rolul lor în ceremoniile funerare.⁹ Județul Vaslui nu lipsește din repertoriile de

Foto 3: follis Gratian, http://www.wildwinds.com/coins/ric/gratian/_siscia_RIC_015cXI.jpg

Foto 4: follis Valentinian II, https://www.vcoins.com/en/stores/coins_to_medals/37/product/valentinian_ii_ae3_secvritas_reipvblicae__siscia/83299/Default.aspx

specialitate, pe teritoriul lui descoperindu-se mai multe monede izolate: Huși, Murgeni, Tanacu, Tăcuta, Vaslui, Valea Mare, Vulturești, Zăpodeni.¹⁰ Astfel moneda izolată prezentată de noi aduce un mic plus informațiilor privitoare la circulația monetară de la est de Carpați.

Note:

1. Moneda face parte dintr-o colecție particulară.
2. Înaintăm, și pe această cale, mulțumirile noastre dlui Lucian Munteanu de la Institutul de Arheologie din Iași
3. *Roman Imperial Coinage*, London, 1951, IX p.137 (în continuare RIC)
4. Christopher Doyle, *Declaring Victory, Concealing Defeat? Continuity and Change in Imperial Coinage of the Roman West, c.383–c.408*, în Geoffrey Greatrex and Hugh Elton (eds), *Shifting Genres in Late Antiquity*, published by Ashgate Publishing, 2015, p.159
5. Rudolph H. Storch, *The Coinage From Commodus To Constantine: Some Types That Mirror The Transition From Principate To Absolute Monarchy*, "Schweizer Münzblätter", 23-27 (1973-1977), p.95-96
6. *Ibidem*, p.98, 100,
7. RIC IX, p.XVIII
8. Larisa Ciobanu, *Moneda romană în interfluviul Prut-Nistru*, în „Conspecte numismatice”, I, 2011, p.10-13,
9. Neculai Bolohan, *Coutumes funéraires des carpes entre le monde romanisé et les voisins de l'empire romain*, "SAA", 7, 2000-2001, p.307-316
10. Lucian Munteanu, Cristian Onel, *Descoperiri monetare din Moldova. IV*, *Arheologia Moldovei*, XXXV, 2012, p. 181–189, pentru cadrul general vezi Virgil Mihăilescu-Birliba, *La monnaie romaine chez les daces orientaux*, București, 1980, p.207-217

Diaspora românească; între comunitățile istorice și românii de pretutindeni

(în memoria tatălui meu, *Lupu Vasile (1925-2017)*, care a cunoscut amărăciunea exilului, ospitalitatea comunităților istorice și binefacerile diasporei)

Valeriu LUPU

Partea I

„România este o țară înconjurată de români”

Nicolae Iorga

Afirmație dureros de adevărată, pe care marele istoric o făcea înaintea primului război mondial și care la vremea aceea corespundea la fel de dureros realităților timpului. Afirmație cântată cu sensibilitate afectivă de geniul nostru național, Mihai Eminescu, în nemuritoarea lui "Doină"; De la Nistru pân'la Tisa (...), Din Boian la Vatra Dornei (...), Din Hotin până la Mare (...), Din Sătmar până'n Săcele (...), De la Turnu'n Dorohoi (...) care, cu acuratețea cunoscătorului întru ale istoriei neamului, desemnează spațiul românismului.

Această "insulă latină într-o mare slavă", cum a numit-o același Nicolae Iorga pe baza argumentelor care veneau încă din vremea cronicarilor (Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir), fundamentată de Școala Ardeleană și urmașii ei, este la fel de adevărată și astăzi. Pentru că Marea Reîntregire de la 1918, ca urmare a imenselor jertfe pe care poporul român le-a dat pe câmpurile de bătălie ale primei conflagrații mondiale, avea să dureze doar 22 de ani, după care aveau să vină odiosul tratat Ribentrop-Molotov și Diktatul de la Viena, prin care România pierdea a cincea parte din teritoriul național; Basarabia, Transilvania de Nord, Bucovina de Nord și ținutul Herței, Odessa și sudul Basarabiei și sudul Dobrogei.

Nu trebuie niciodată uitat faptul că istoria nu a fost deloc blândă cu poporul nostru. Vicisitudinile vremurilor, valurile migratoare, disputele celor trei mari imperii (Țarist, Habsburgic și Otoman) în câlcâiul cărora România stătea ca un spin, nu rareori ne-au adus în postură de victimă, folosindu-ne teritoriile ca monedă de schimb, fără nici un drept, decât doar în virtutea dreptului celui mai tare, călcându-ne plaiurile și jefuindu-ne bunurile. Se adăugau acestora dușmăniile și atitudinile hrăpărețe ale vecinilor, indiferent că erau maghiari, polonezi, ucrainieni, ruși, sârbi, bulgari, cazaci sau tătari.

Comunitățile istorice - enclave ale românismului

Dincolo de faptul că cele trei provincii românești delimitau din totdeauna nucleul dur al românismului prin limbă, credință, cultură și tradiție, și ținuturile din jurul lor aparțineau etnic aceluiași spațiu, pentru că erau populate de același neam. Nu este de mirare, și documentele istorice o atestă, că acest spațiu se întindea din Transcarpatia (pe vremuri ne învecinam cu polonii) până în munții Pindului din Balcani, din câmpia Panoniei

până în ținuturile transnistrene până spre Bug. Așa se face că în zonele vulnerabile și expuse mereu disputelor teritoriale, au rămas enclave cu populație autohtonă care au format colectivități mai mari sau mai mici, de cele mai multe ori supuse unui crâncen proces de deznaționalizare și asimilare, zone care vremelnic sunt înafara țării, deși locuitorii lor nu s-au băjenit niciodată din motive economice, religioase sau politice.

Această etnie a rămas cu rădăcinile înfipte adânc în baștina natală cultivându-și tradiția lingvistică, religioasă și culturală, delimitându-se astfel în comunități istorice care nu pot fi asimilate cu diaspora, lipsindu-i criteriul împrăstierii forțate dincolo de țara de origine, așa cum este definită diaspora clasică. Moldova dintre Prut și Nistru, ca și Transnistria, deși constituie astăzi un al doilea stat românesc ce însumează peste 4 milioane de etnici români, a rămas acolo unde le-a hărăzit destinul, prin urmare, rămâne totuși la statutul de comunitate istorică.

De asemenea, comunitatea românească din Bucovina de Nord cu peste 400.000 de etnici români, Maramureșul Istoric cu peste 100.000, sudul Basarabiei cu peste 60.000 de etnici români, Banatul Sârbesc (Voivodina) și Valea Timocului cu peste 80.000 de români, Cadrilaterul din sudul Dobrogei cu cele două județe (Caliakra și Durostor) cu mai puțin de 1.000 de etnici români (?), ca și cei de pe malul drept al Dunării de-a lungul graniței cu Bulgaria, îndeosebi în orașele Vidin și Ruse, cu peste 60.000 de suflete, cele din Ungaria cu peste 20.000, comunitățile din Macedonia, Albania și Grecia a căror număr variază ca cifră, se constituie în minorități naționale pe teritoriul statelor în care se află. Practic nu există stat balcanic fără minoritate românească, numai că majoritatea acestor state nu o recunosc, mai mult, Grecia consideră vlahii ca fiind greci romanizați sau latinizați, așa cum și Bulgaria consideră că vlahii din Valea Timocului sunt slavi romanizați.

Lipsa criteriului dislocării forțate și motivației împrăstierii scot aceste populații din rândul diasporei. Ele nu au fost expulzate prin forță, nu sunt rezultatul unei deplasări grupate în căutarea unui liman existențial, cum s-a întâmplat cu populația evreiască alungată de Nabucodonosor al II-lea, regele Babilonului, care pur și simplu a dărâmat cetatea Ierusalimului și a pustiiit tărâmul Palestinei, patria evreilor. Pe aceleași criterii se înscrie și diaspora armeană, grecească și chineză, având o cauză similară.

Pentru etnicii români din jurul granițelor țării, vicisitudinile vremurilor au făcut ca ei să fie când înafara granițelor țării, când în interiorul lor, comunitățile rămânând în același loc, fie ca enclave etnice, fie ca structuri statale (Republica Moldova) sau provinciale;

Transinistria, regiunea Cernăuți sau Voivodina). Fiind cetățenii altui stat decât cel românesc, abordarea acestor comunități este destul de dificilă și se poate face doar în cadrul relațiilor interstate, chiar și atunci când parte dintre aceștia au cetățenie dublă. A le considera ca făcând parte din diaspora, sau a le plasa în categoria românilor de pretutindeni este o mare greșeală de abordare,

În primul rând, pentru faptul că au o individualitate etnică, lingvistică, religioasă și culturală bine definită, au un parcurs istoric care le conferă legitimitatea apartenenței la poporul român, așa încât afirmarea apartenenței și raporturile cu România ca țară de origine, trebuie să fie rezultatul conștientizării în spirit democratic a realității istorice din care fac parte.

Din nefericire România nu a înțeles că aceste comunități nu sunt și nu pot fi mase de manevră politică sau electorală, decât în măsura în care acestea acceptă. Plantarea de filiale ale partidelor politice românești în interiorul acestor comunități de pildă, nu înseamnă altceva decât condiționarea politică a unor programe destinate comunităților dinafara granițelor țării și, ceea ce este mai grav și contraproductiv, exportul vrajbei și circuitului politic dâmbovițean.

Ceea ce poate face România, nu este doar recunoașterea oficială a comunităților cu asumarea identității lor etnice (și nu doar culturală), ci și acordarea de ajutor material pentru promovarea apartenenței etnice ca limbă (școală cu predare în limba maternă) credință prin construcția de biserici, promovarea tradițiilor și conservarea specificului etnic, acordarea cetățeniei la cerere și nu înregimentări politice, sau tratament discriminatoriu în raport cu populația autohtonă.

Prin urmare, comunitățile istorice situate în jurul României ar trebui să se bucure de un tratament special din partea statului român, între care facilități de integrare națională, dreptul la educație, sănătate și piața muncii în țara de origine, indiferent dacă au sau nu cetățenia română. Aceste facilități ar trebui să se adauge statutului de minoritate națională pe teritoriul statului în care se află respectiva comunitate, în concordanță cu legislația internațională și cu raporturile interstate pe tema minorității românești. Or, este o realitate a istoriei noastre că raporturile României cu țările vecine la acest capitol, de cele mai multe ori tensionate, continuă să rămână într-o situație pe care nici România nu a gestionat-o corespunzător și nici statele respective nu sunt dispuse la o colaborare onestă, începând cu recunoașterea minorității românești.

Un exemplu de gestionare neadecvată în raport cu marile comunități etnice românești este cel al Moldovei dintre Prut și Nistru, unde Mișcarea Unionistă a fost înăbușită în fașă în anul 1991, odată cu recunoașterea Republicii Moldova ca stat independent și suveran, prin fatidica hotărâre a regimului Iliescu, comunicată de însuși Ion Iliescu, risipind astfel o uriașă șansă a revenirii Moldovei la patria mamă. O greșală politică de neiertat, aparținând unui comunist internaționalist de factură bolșevică, într-un moment când marea majoritate a moldovenilor de peste Prut doreau sincer reunirea. De altfel același personaj, vreme de trei mandate va reuși să

distrugă visul unionist al românilor de pe cele două maluri ale Prutului.

O greșală istorică, aplaudată ca un merit deosebit într-o emisiune radiofonică de un alt personaj (Răzvan Teodorescu "Apel Matinal" RAActualități, aug 2019), care ar trebui să se abțină când este vorba de istoria poporului român. Este o reeditare a sortii unioniștilor supraviețuitori ai perioadei interbelice când regimul comunist, care considera România interbelică ca stat imperialist, a reușit performanța de a-i extermina fizic, ca dovadă ale cui interese servea acel regim.

Situația se va repeta și la sfârșitul anilor 90, când un alt președinte (Emil Constantinescu) împreună cu ministrul său de externe (Adrian Severin), în fatidicele lor trilaterale vor abandona pur și simplu populația românească din vechile teritorii din nordul Bucovinei, ținutul Herței, Maramureșul istoric și sudul Basarabiei. Situația se va regăsi și în celelalte state, unele din ele (Bulgaria și Grecia) asumându-și minoritatea românească ca slavi, respectiv greci romanizați, banalizând subiectul din start și aruncându-l în derizoriu.

Pentru Republica Moldova însă, ora astrală a trecut pentru a doua oară, iar singura șansă rămâne doar integrarea în Uniunea Europeană. Or, acest proces de integrare este unul foarte greoi, din două motive; *diversitatea etnică* la care s-a ajuns (prin deportările masive de populație românească în epoca țaristă și sovietică desigur) care a atras după sine o diversitate de opinii și atitudini și, *influența rusă extrem de puternică*, cel mai adesea prin populația rusofonă care a devenit semnificativă procentual și propaganda extrem de agresivă, susținută uneori și militar.

Republica Moldova, deși este un stat suveran, rămâne cea mai mare comunitate istorică românească, întrucât autohtonii sunt băștinașii locului, nu au venit ca dislocați sau risipiți din alte zone. Ea însăși are o diasporă rezultată din deportările masive în cadrul procesului de deznaționalizare practicat de regimul țaristo-sovietic spre Siberia, Kazahstan și Turkmenistan. Este o diasporă pe care trebuie să ne o asumăm și noi, alături de Republica Moldova.

Însăși acțiunile și obiectivele pe care cele două state românești și le propun, sau trebuie să și le propună, exced posibilităților unui minister a cărui menire este gestionarea mai mult formală a *românilor de pretutindeni* care, nu rareori, numai români nu sunt. Or, această preocupare a statului român trebuie ridicată la rang de obiectiv de țară, care nu poate fi și nu trebuie să fie altul decât emanciparea și integrarea lor într-un stat unificat, așa cum a fost în perioada interbelică. În acest context preocuparea pentru diaspora moldoveană trebuie să fie un obiectiv și pentru România.

Comunități istorice dincolo de cea a Republicii Moldova

A doua grupare de comunități istorice majore o reprezintă Bucovina de Nord, ținutul Herței, Maramureșul istoric, cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail) și Hotinul din nordul Basarabiei încorporate noului stat Ucraina, stat de sorginte sovietică.

În partea nordică etnia românească numără 409.608 din care 258,619 se consideră moldoveni și 150.989 se consideră etnici români.

Parte a Moldovei până în 1775, Bucovina a fost vândută Imperiului Habsburgic de către Imperiul Otoman ca teritoriu tampon pentru a tempera tendințele expansioniste ale Imperiului Țarist. Va reveni la Patria mamă în 1918 cu ocazia Marii Uniri, dar va fi pierdută din nou, exact după două decenii prin Tratatul Ribentrop-Molotov și probabil nu va mai reveni în structura originară decât după dezintegrarea Ucrainei, care a și început prin dezlipirea estului rusofon și Crimeei. A doua posibilitate ar fi, ca și în cazul Republicii Moldova, aderarea la Uniunea Europeană a Ucrainei.

Încadrarea în diaspora a acestor comunități de băștinași ai locului din structura unui stat vecin de asemenea nu este potrivită, iar modul lor de abordare trebuie să fie asemănător celui din cazul Republicii Moldova.

Nu mai puțin ciudată rămâne problema Maramureșului istoric (partea nordică de dincolo de Tisa), teritoriu ajuns în componența Ucrainei căreia nu i-a aparținut niciodată, unde pe o suprafață de 6.873 km pătrați sunt cuprinse trei raioane; Hust, Rahău și Tecui, cu populație majoritar românească. Cu toate că nu sunt dovezi istorice certe că romanizarea dacilor acestor locuri ar fi avut loc, este de reținut faptul că de aici au descălecat Mușatinii în Moldova și aici s-a descoperit cea mai mare cetate dacică de pe vremea lui Burebista, amplasată pe trei hectare, cu 70 de morminte în incintă, dovadă certă pentru prezența strămoșilor noștri pe aceste meleaguri, delimitând astfel și spațiul în care au trăit, spațiu ce ar trebui privit ca moștenire pentru generațiile de peste veacuri.

A treia comunitate istorică majoră este cea din Balcani care numără aproximativ 2.000.000 de etnici români concentrați în Voivodina (Banatul Sârbesc), Valea Timocului, Grecia, Albania, Bulgaria, Macedonia și Croația. Deși aceste populații au fost privite de-a lungul istoriei cu rezervă și chiar cu ostilitate de către statele pe teritoriul cărora se află (istoria consemnează chiar masacre), ele au avut o evoluție interesantă prin adaptarea la condițiile și regimurile locale, fără ași abandona trăsăturile etno culturale. Această trăsătură caracteristică a fost remarcată și apreciată chiar de un raport al Comunității Europene; *"aromânii sunt un popor european prin excelență pentru că deși răspândiți pe o arie largă ei nu au râvnit la un stat al lor și s-au dovedit loiali statului pe teritoriul căruia se află"*. Se poate spune că ei sunt mai europeni decât mulți europeni. Practic nu există stat balcanic fără minoritate românească.

Deși această minoritate se grupează în comunități distincte, sau poate chiar din această pricină, recunoașterea lor ca minoritate națională este o problemă așa cum arătam mai sus. Sub denumirea de vlahi, aromâni, macedoromâni, meglenoromâni, istoromâni, ei populează sudul Dunării, Cadrilaterul, Valea Timocului, Voivodina, munții Pindului, Thesaliei și Olimpului până în munții Albaniei și se grupează în comunități mai mari sau mai mici în care își cultivă tradiția, obiceiurile, credința, limba, într-un cuvânt, propria cultură.

Existența lor, evocată încă din vechime, este o mărturie vie a spațiului românismului peste vremuri, care se întindea cândva la dimensiunea imperiului dacic al lui Burebista. Așa încât ei sunt autohtoni în oricare din statele balcanice s-ar afla.

În legătură cu originea lor și evoluția lor lingvistică și culturală, au existat și există mai multe teorii. Cea mai apropiată de adevăr pare să fie teoria lui Neagu Djuvara, care consideră că invazia bulgarilor din secolul al VII-lea a separat populația românească, existentă în zona geografică a Dunării, în populație nord-dunăreană și populația sud dunăreană. Aceste populații au avut o evoluție cultural-istorică diferită; în nord grupându-se în entitățile statale cunoscute (Moldova, Țara Românească și Transilvania) și apoi România Mare, iar în sud a fost silită să se conserve în enclave, reușind cu dificultate să-și păstreze și să-și cultive patrimoniul cultural, spiritual și lingvistic, fiind mereu supuși unui proces de aculturație și asimilare.

Totuși istoria universală reține două momente importante în evoluția românilor sud dunăreni. Primul este Imperiul Vlaho-Bulgar al lui Petru și Asan (dinastia Asăneștilor de origine valahă) care reușește să învingă Bizanțul, ceea ce arată că populația românească a țaratului era bine reprezentată numeric și politic, și a doua oară în 1915, când România își negocia cu beligeranții intrarea în primul război mondial prin obținerea teritoriilor de proximitate populate de români; sudul Dunării, Valea Timocului și Voivodina.

Deși putere învingătoare la sfârșitul Primului Război Mondial, România nu a putut obține acest drept istoric rezultat din acel principiu al autodeterminării popoarelor care a dominat Tratatul de Pace de la Paris. Una din motivații ar fi că în Balcani, din totdeauna, naționalismul a fost la el acasă, deși nu au avut accentele rasiale cunoscute mai târziu în centrul și vestul Europei a produs multă suferință comunităților istorice românești. Este și motivul pentru care recunoașterea minorităților naționale a fost și rămâne o problemă pentru aceste state.

În Grecia, de pildă, unde viețuiesc între 500.000 – 1.200.000 de români (700.000 de vorbitori de limba română), masați în munții Pindului, Thesaliei, Olimpului și Salonic, în unele zone formând chiar majoritatea, aromânii sunt considerați ca greci romanizați și nu minoritate națională românească, deși liderul redeșteptării naționale elene era un aromân, Constantin Rigos. Mai mult, limanul exilului grec, în zăbucumata istorie a Greciei medievale și moderne, a fost Țara Românească și apoi Regatul României.

Serbia la rândul ei, nu recunoaște decât vlahii din Voivodina, al căror număr ar fi doar de 40.000 de suflete, deși în provincie este a patra naționalitate conlocuitoare. Adevărul este altul, așa cum și în Valea Timocului, după datele oficiale sunt doar câteva mii, deși aria de răspândire cuprinde nu mai puțin de 400 de localități cu populație majoritar românească (vlahi). Interesant este și aici faptul istoric că românii din Voivodina și Valea Timocului au trimis delegați la Alba Iulia pentru a se uni cu țara, întocmai precum au făcut și românii din Maramureșul Istoric, dar Tratatul de Pace de la Paris nu le-a respectat voința.

Albania, număra în 2015 139.065 aromâni, deși populația ortodoxă număra peste 400.000 de credincioși, populație care în imensa ei majoritate este de origine română. Minoritatea română nu este recunoscută nici aici, ca de altfel nici o altă minoritate, deși primul lor lider național, Ismail Quareli, s-a format la București și trebuia să proclame statul Albanezo-Român, iar imnul de stat al Albaniei este o compoziție a lui Ciprian Porumbescu.

Bulgaria raportează doar 3.598 vlahi și 1.550 aromâni viețuind în Valea Timocului (partea bulgară), malul drept al Dunării și Cadrilater, deși în realitate sunt peste 150.000. Nici în Bulgaria nu sunt recunoscute minoritățile naționale, deși relațiile istorice între România și Bulgaria au fost net în favoarea vecinului de la sud. Pașalâc turcesc, încă de la invazia Europei de către Otomani, Bulgaria va găsi în vecinul de la nord, România, limanul exilului său, Meca științei și pavăza culturii lor, pentru că ținuturile românești au fost doar sub suzeranitate otomană și niciodată ocupate de otomani. În România se va forma și va trăi poetul lor național, Hristo Botev.

Macedonia raportează aproximativ 1.000 de aromâni și 2.000 de meglenoromâni, deși în realitate se crede că sunt peste 100.000. Cu toate că face o excepție în Balcani prin recunoașterea minorităților naționale (articolul 78 din constituția Macedoniei), obținută ca și condiție pentru recunoașterea ca stat independent de către România, totuși orice inițiativă legislativă în parlament pe această temă este repinsă, ceea ce este mai mult decât grăitor pentru spiritul balcanic.

Deocamdată doar istororomânii, aflați în peninsula Istria pe teritoriul Croației, a căror număr este în continuă scădere (aproximativ 2000 de suflete), vorbesc într-un dialect specific, sunt de confesiune catolică și sunt cei mai amenințați cu dispariția ca minoritate. De altfel situația este valabilă pentru întreaga peninsula Balcanică. Nerecunoașterea minorităților naționale, comună majorității statelor balcanice după cum am văzut, conduc la îngrădirea drepturilor și libertăților privind promovarea valorilor etnice; limbă, cultură, tradiție, credință, prin mijloace normale; grădinițe, școli, biserici, media etc.,. De reținut este și faptul că puține guverne care s-au succedat la conducerea României au reușit susținerea acestor minorități, majoritatea limitându-se la niște rezolvări punctuale și la nivel declarativ, cel mai adesea datorită atitudinii refractare a statelor respective, politicilor de asimilare forțată și barierelor birocratice.

Trebuie subliniat faptul că, rezultate concrete în gestionarea problematicii minorităților românești din această regiune le-a obținut doar Biserica Ortodoxă Română prin activitatea sa spirituală, educativă și filantropică. În jurul bisericii sau adunat și încheșat dintotdeauna comunitățile românești pentru a se regăsi ca limbă, tradiție, credință și neam. A fost și este singura instituție care în mod constant a oferit și oferă sprijin concret și cred că ar putea oferi cel mai bun cadru pentru eficientizarea eventualelor acțiuni guvernamentale, depășind astfel caracterul declarativ și adeseori demagogic din partea autorităților atunci când vine vorba de comunitățile istorice.

Această problemă ar trebui să devină prioritară și pentru faptul că aceste comunități pot reprezenta o

perspectivă pentru România al cărei bazin demografic scade an de an, iar pe harta ei au apărut deja pete albe (zone depopulate) demografice. Și aceasta pentru bunul motiv că repopularea cu conaționali ar fi preferabilă imigranților veniți de pe nu știu ce meridian, cu care nu avem nimic în comun (ba chiar un șir neîntrerupt de incompatibilități), dar către care ne îndeamnă directivele europene, de regulă antinaționale și globaliste.

Ținta oricărei politici pentru acești coetnici, vorbitori de limbă română, ar trebui să fie, nu neapărat integrarea în comunitățile statului respectiv, care nu înseamnă altceva decât încă un pas pentru asimilarea lor, ci promovarea individualității și specificului lor, iar acolo unde comunitățile sunt prea mici și amenințate cu dispariția, să fie întreprinse măsurile necesare pentru a le aduce în țară și așezate în aceste zone depopulate, zone care se înmulțesc vizibil.

Ungaria anunța în 2011 că are pe teritoriul ei doar 35.641 etnici români, toți autohtoni în județele, Bekeș, Csangrad, Hajdubihar, numărul real fiind și aici undeva în jur de 200.000, pentru că spațiul până la Tisa a fost din totdeauna populat de români. De la Seghed, la Debrețin până la Miskolcs, conjuncturile istorice au viciat mult relațiile dintre băștinași și cei care s-au sedentarizat în valuri în câmpia Panoniei și câmpia Tisei. Politica de asimilare și maghiarizare forțată a fost o constantă a tuturor regimurilor maghiare de-a lungul istoriei și nu rareori, singura posibilitate de supraviețuire sau de păstrare a averii pentru români era maghiarizarea, cu tot ceea ce presupunea ea. Pentru că alternativa era lipsirea de drepturi și libertăți, confiscarea averilor și statutul de tolerat în propria-ți țară.

Pentru a-și atinge acest obiectiv milenar, aproape 400 de ani a funcționat fatidica structură represivă "Unio Trio Nationem" (1454-1848), formată din maghiari, secui și sași în care se stipula în mod expres că, în stat conducerea nu poate fi exercitată decât de anumite confesiuni (catolică, reformată și calvină), iar românii și biserica lor aveau statut de tolerați. Poate nu lipsit de importanță istorică este și faptul că românii nu aveau dreptul să se așeze la oraș și nici să-și construiască biserici, ca să nu mai vorbim de interferențele grosolane în activitatea bisericii ortodoxe așa cum se pare că se mai întâmplă și astăzi în Valea Timocului.

Ținta și durerea cea mai mare a ungarilor a fost și a rămas Transilvania, pământ strămoșesc pentru populația dacică, daco-romană și a românilor nord dunăreni. Cei 106 voievozi ai Transilvaniei, 37 de principii (majoritatea cu patronim românesc), și șapte mari principii (începând cu Maria Tereza și sfârșind cu Franz Josef), demonstrează că acest teritoriu a avut o organizare statală, de la voivodat la principat, cu conducere proprie, dietă proprie și armată proprie, chiar dacă vremelnic a fost sub suzeranitate maghiară, otomană, sau habsburgică și doar 51 de ani (1867-1918) a fost încorporată Ungariei, a cărei rege era împăratul de la Viena.

Din nefericire și astăzi, la nivel politic dar și social, domină atitudinea resentimentară din partea minorității maghiare cu toate concesiile constituționale, legislative și administrative făcute de statul român.

Viorica Șerban, despre dragoste

Dan RAVARU

Avem în față un nou roman semnat de Viorica Șerban și numit „Iubirea din sertarul de jos”, titlul fiind, pe de o parte, o trimitere concretă la o mobilă în care se afla un jurnal, pe de alta presupunând, însă, și interpretări simbolice. Și de data aceasta, cum am mai remarcat într-o cronică anterioară, suntem frapați de originalitatea scrisului Vioricai Șerban. Pe linia „madlenei” lui Proust vom întâlni mai multe intrigi paralele, personaje și cupluri având atitudini și reacții cu totul inedite. Planurile narrative se întretaie între ele, presupunând din partea cititorului o concentrare intelectuală pentru a le urmări evoluția. Pe undeva, intrăm într-un fel de labirint al realităților, al narațiunilor și al personajelor în care avem, însă, un fir călăuzitor al Ariadnei, care este iubirea în cele mai diverse ipostaze ale sale. Prezența acesteia este permanentă, generalizată, prezentată, uneori, cu un lirism cuceritor sau, din contra, eteric este înlocuit prin scene de un realism adesea șocant.

Dintre personajele romanului, fiecare având o accentuată amprentă personală, se impun, totuși, în prim plan Lidia și Vlad, aflați aparent în antiteză. De fapt, dacă Lidia reprezintă ceea ce este luminos, iar Vlad, din contra, întunericul, distincția este departe de a fi absolută. Există elemente comune, luminozități în întuneric și pete întunecate în lumină. La fel se întâmplă și cu celelalte personaje. Ca desfășurare a acțiunii vom menționa că Lidia și Vlad s-au cunoscut din copilărie și au avut, în orizontul acesteia, manifestări de afecțiune, apropieri care păreau să contureze un viitor comun. Vor apuca, însă, în viață pe căi diferite - Lidia va avea o existență undeva normală, dar trăind un sentiment de frustrare permanentă (trecând, între altele, și printr-o căsătorie eșuată). De aici și alte eșecuri personale. Vlad se va căsători cu Ana în urma declanșării unei pasiuni, în primul rând fizică, lipsind, în bună parte, elementul spiritual al unei adevărate iubiri. Lidia și Vlad se vor reîntâlni după zeci de ani la capătul unor experiențe complexe de viață, cel din urmă aflându-se în pragul morții. În aceste împrejurări, Ana acceptă prezența Lidiei, care este un adevărat balsam pentru suferința Vlad.

Aflându-se în preajma lui, Lidia va intra în posesia unui jurnal „din sertarul de jos”, scris de Vlad cu sinceritate absolută și, astfel, îl cunoaște în mod desăvârșit pe acela care a fost prima iubire și pe care îl mai iubea încă. Vlad a fost un bărbat cu succese deosebite la femei, un Don Juan beneficiind de reușite imediate și considerând cuceririle sale drept episoade fără importanță în viață în raport cu pasiunea fizică de mai târziu pentru Ana și cea spirituală pentru Lidia.

Să răsfoim și noi acest jurnal. Iată schițarea uneia dintre cuceririle sale amoroase: „Privirea ei mă scotea din minți. De ce mă tot privești așa... fără să spui ceva, de ce? o întrebam. Ea tăcea, tăcea în continuare. Dar în privirea ei parcă citeam ceva, citeam o întrebare, citeam un reproș. Ea nu le putea exprima. Nu știu ce o făcea să tacă, să nu poată să își dea drumul la gură, să spună ce avea pe inimă. Furat de grija examenelor am uitat de ea. Într-o zi, pe când stăteam în salaa de lectură ... gândul îmi zbură către ea, o vedeam ghemuită acolo, în patul ei. Am vrut să-i spun pe nume, să-mi exprim părerea de rău pentru ea ... nu am putut să-mi amintesc cum o cheamă. Mi-am dat seama că niciodată nu i-am spus pe nume. Și nici ea nu-mi spunea. Nu m-a strigat niciodată, nici eu nu am strigat-o... Biata fată! mi-am zis în gând. Mă iubea în tăcere. Pentru ea era deajuns că mă vedea, că ne iubeam.” Este, desigur, o demonstrație a răcelii sufletești care însoțește la Vlad o relație trecătoare, ca multe altele, iar ignorarea numelui este semnificativă pentru indiferența ascunsă în spatele unor exprimări pur erotice.

Modul său de viață este punctat în continuare de prezențe feminine, cucerirea acestora fiind un adevărat modus vivendi pe parcursul căsătoriei cu Ana. Iată un alt exemplu: „Vlad a rămas acasă singur, îi convenea, nu mai era constrâns de programul de acasă. Femei? Se găseau imediat. Încă din primele zile a și găsit una. O știa de mai multă vreme, era tot timpul cu ochii după el. Se miră că a rămas neatinsă de el până atunci. I-a ațînut calea într-o zi. Ea a tăcut, zâmbind fericită, știa că într-o zi el nu va rezista și îi va face curte. A mers la el acasă fără ezitare.”

Acest tablou al personajului Vlad este total răsturnat de un pasaj din jurnalul său, în care întâlnim exprimarea unei iubiri de o desăvârșită puritate. Cel care cunoscuse fizic atâtea femei a iubit-o sufletește toată viața pe Lidia, căreia i se adresează astfel în jurnal, fără a ști dacă vreodată îi va putea mărturisi direct gândurile sale: „Da, eu te-am făcut înger: erai diafară, ușoară ca un fulg, ca un gând... Am vrut să trăiesc cu tine așa... Mi-am dorit să te păstrez ca ireală. Eram conștient că dacă aș fi venit după tine, distrugeam visurile altor oameni, oameni dragi de lângă noi. M-am gândit la Ana și la soțul tău, la copiii noștri ce nu ar fi înțeles iubirea noastră, erau prea mici, și mari dacă ar fi fost, tot ne-ar fi condamnat... Am hotărât, deci, să te păstrez așa, intangibilă, ca pe îngerul meu. Erai refugiul meu. Erai bucuria mea, supărarea mea,

fericirea mea. În toate momentele vieții, tu ai fost lângă sufletul meu... Eu plec, Lidia... plec, îți las ție aripile, ți le las moștenire sufletului tău curat”.

Acest Don Juan, cu suflet curat dar aparent având o mare experiență de viață, se dovedește, totuși, lipsit de experiență într-o situație pe care mulți ar fi înțeles-o de la bun început. Proaspăt căsătorit cu Ana, aceasta naște un copil la șapte luni după prima lor relație și îl convinge că este o naștere prematură. Când medicul îl felicită pentru sănătatea copilului născut normal, la nouă luni, Vlad nu realizează situația tragicomică decât mult mai târziu. De altfel, va fi înșelat și el de Ana, la fel se întâmplă și cu alte cupluri prezente în roman. Predomină erotismul undeva caracteristic pentru lumea modernă, prefigurând un viitor în care se va pune semnul întrebării asupra ideii de familie. Ciudate sunt și reacțiile fiicelor Anei și Lidiei, cea dintâi cenzurând manifestările mamei într-un mod care sugerează complexe prezentate de Freud. Nu lipsesc din carte nici ecouri puternice ale realităților economice sau social-politice. Este amintită îmbogățirea fără

scrupule a unor indivizi și diferențierile sociale dureroase prin concretizarea lor în îmbrăcămintea luxoasă a unor colege ale Angelicăi, fiica Lidiei, făcând-o pe aceasta să răbufnească. Este amintită permanent adeărata tragedie prin care trece poporul nostru prin faptul că milioane și milioane de români își părăsesc țara din mai multe motive, în primul rând sărăcia. Unii ca John, canadian din părinți români, nu-și mai cunoaște bine limba maternă.

Vlad este salvat de la moarte prin eforturile comune ale celor din jurul său, realizându-se un transplant la Viena. De aici începe happy-end-ul romanului. La o căsuță aflată într-un mirific peisaj natural se vor aduna cu toții, se vor reface cuplurile Lidia-Vlad, Ana-Radu, fiicele vor veni cu soții lor, făcându-le deja bunici pe mamele lor, vine și un fiu neștiut până atunci al lui Vlad împreună cu soția etc. După un parcurs anevoios, după stări liminare, personajele aflându-se în fața unor situații care par strivitoare, apare o notă de optimism, morala cărții fiind că oricând este posibil ca binele să învingă în final.

Înseninată de frumos

Simion BOGDĂNESCU

Un chip ușor sidefat, cu tăiere caldă de priviri, sugerat strânse și ascunse după rama unor ochelari invizibili aproape, mă prinde într-o suavă reverie de pe coperta unei cărți. Pare o niponă albă fugărită de un vifor încet de floare de cireș. Este **Vasilica Grigoraș**, preoteasă de bibliotecă precum Pythia de oracol, poetă înseninată de frumos, haijină ce se înalță în contemplație, îngrijându-se de sfințenie ca o netulburată biserică, să înfieze flori în trepte.

Față în față n-o cunosc. I-am citit unele poezii și articole, câteva haiku-uri publicate prin reviste județene vasluience (cum este „Meridianul Cultural Românesc” direcționat de prodigiousul D.V. Marin). Și mă pomenesc luat prin surprindere, ca ochiul de frumos, înscris în pasăre (pentru că noi, pe la începuturi, am scris cu păsări, cu hieroglife!). Ceea ce înseamnă zbor luat din cer și fixat în argilă. Mă pomenesc instantaneu că-mi citește volumul de versuri „Valea, Poete!” și scrie favorabil despre el. Atunci (și acum!) am luat hotărârea să-i răspund cu niște hieroglife-pasăre! E gândul de a scrie despre cineva care a scris despre cartea mea de versuri fără să mă cunoască în față!

Am primit cartea „*Seninul din inima cărților*” (Editura Pim, Iași, 2019), semnată de Vasilica Grigoraș, ca un fel de carte de vizită a spiritului creator întrupat în persoana domniei sale și încerc, fără culpă, să răspund, cam târziu, deși poetul Al.I. Philippide ne atrăgea iluminat atenția că: „Târziu nu-i niciodată și totu-i prea curând.”

Volumul, așa cum l-a conceput și scris autoarea stă ca o terasă aristocratică: nu vrea să jignească pe nimeni, nici persoană, nici operă și are gesturi de încurajare în absolut cum își ridică, odinioară, mâna, o prințesă cu o strategie care te împingea să o săruți la aer. Nici nu se putea să nu-l prefățeze un om cult și fin, umblând cu târzie melancolie pe străzile culturale ale Iașului. L-am numit aici pe scriitorul subtil, Nicolae Busuioc. Zice Luminăția-Sa: „Vasilica Grigoraș desprinde cu ușurință abilitățile și harul autorilor invocați, caracterele tipologice și semnificațiile intuite ale personajelor creionate în narațiunile în cauză, subliniază esențele și semiotica evenimentelor amintite.”

Botezată în inima focului, cartea în discuție se poate încadra, estetic, în categoria apolinicului, atât prin seninătatea titlului, cât și prin echilibrul judecăților critice, prin descifrarea din aproape în aproape a rostului fiecărei opere literare interpretate într-un limbaj adecvat, stăpânit cu siguranța și finețea unui spirit trecut printr-o serioasă cultură, solidă și lucidă, scriitoarea are, așadar, ochiul format prin costiniana osârdie a „cetitului cărților”, de unde și caracterul acut intelectualist al

descifrării sensurilor profunde și al sentimentelor exprimate în fiecare volum luat sub observație. De aici, multe și diversele caracterizări lapidare, călinesciene, uneori, le-aș zice. De pildă, elementele de *critică estetică*: „O asemenea scriitură poate fi asemănată cu biserica satului românesc, cuvântul fiind icoana sufletului românului.” Sau în continuare: „acolo, în peștera adâncă a românismului, <lumina lui Zamolxis> va păstra veșnic vie stalactitele și stalagmitele în care vor străluci perlele profunde ale spiritualității poporului român...” Critica, pentru autoarea în cauză, nu este numai știință, numai interpretare, ci și artă, act artistic, liric și epic, muzical și descriptiv. Iată virtuți de prozatoare: „Pe șevaletul pădurii din dealul Dobrinei, toamna ghidușă a răsturnat cu artă cutia cu acuarele dintr-o gamă largă de culori. Verdele verii abia mai licărea din loc în loc.”

Semnificația generală, intuită și căutată cu rigoare, descoperită cu sinceritate și prietenie vreme îndelungată, este aceea că autorii și operele lor conturează România profundă a contemporaneității noastre, țara creatoare ce eternizează existențele prin cuvânt și merită a fi lăudate și încurajate. De multe ori, în finalul discursurilor sale critice, autoarea aduce sincere felicitări scriitorilor și operelor – o strategie bine gândită pentru că este ușor să jignești, să înjuri și să distrugi, dar este uriaș de greu să crezi ceva autentic și durabil! Nimeni nu scrie doar pentru el însuși, ci pentru colectivitatea umană lingvistică și etnică din care face parte. Este aceasta, de fapt și de drept, axioma scriitorului! „Trebuie remarcat că autorul volumului este purtătorul de cuvânt și simțire al fiecăruia dintre noi, al poporului român.”

O viziune a contemplației în absolut și în miezul unor trăiri esențiale – aceasta este metafora titlului *Seninul din inima cărților*. Calea netulburată, mioritică a înseninării într-un frumos și prin frumos!

Semnificațiile individuale țin de natura sentimentelor și ideilor particulare descoperite de autoare în volumele de poezii și de proză ale tuturor scriitorilor avizați. Cu spirit ludic, Vasilica Grigoraș ...o grigorisește: „Care-i miza? Care-i scorul? Cine e câștigătorul? Sunt convinsă: Cititorul!”

Tonalitatea adresării prin scris are ceva sărbătoresc. Surprinde un ritual cu accent enconiastic, dar justificativ, nu laudativ peste măsura lucrurilor și nu fără bază de susținere. Căci mereu intervine cu citate-argument și aceasta tocmai întru luminarea noastră că participăm la descifrarea tainelor lumii prin cuvântul înseninat de frumos și ea nu trimite cuvinte în vânt numai așa de dragul prieteniei sau, pur și simplu, de dragul de a le trimite: „Bogăția limbajului, multitudinea și frumusețea figurilor de stil au completat suita de argumente spre a-mi exprima aceste gânduri. Mărturisesc sincer că le-am scris cu reală admirație pentru că am identificat aici un cor pe mai multe voci, cântând într-o armonie perfectă, pe acorduri nipone.”

Seninul din inima cărților, indubitabil, are și o valoare de istorie literară românească pentru sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului XXI și, în principal pentru personalitățile și operele vasluiene. E o „slăbiciune” de patriotism local, dar e. Distinsa noastră niponă, bătuită de o noapte albă de cireși albi, vrea să impună memoriei voluntare a timpului oameni de cultură din acest teritoriu, precum: Petrea Iosub, Valentina Teclici, Theodor Pracsiu, Simion Bogdănescu, Dan Ravaru, dr. Valeriu Lupu, Dorina Stoica, Ana Urma (Haijina), D.V. Marin, Daniel Dragomirescu, Lina Codreanu, Ion Gheorghe Pricop ș.a. Ea, Vasilica (Basilica), se poate adăuga (sau o adăugăm noi), cu mândrie acestor scriitori, oameni de cultură, pasionați ai acestui univers magic al Cărții!

Cu chipul ei ușor sidefat, cu tăierea caldă a privirilor, încă mă prinde în rama unor ochelari invizibili aproape, o niponă albă fugărită de un vifor încet de floare de cireș – Vasilica Grigoraș.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

asist. univ. dr. **Bogdan Rățoi**,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Prof. dr. Janeta Maria Iuga, Timișoara

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
 Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
 Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Unica ANA

Geta MODIGA

Cu nume predestinat, asemenea Anei meșterului Manole, de dată recentă (8 octombrie 2019), distinsa doamnă farmacistă Ana Sârbu, președinta Fundației Culturale Dr. Constantin Teodorescu, a plecat într-o lungă călătorie spre nemurire. Cei care au cunoscut-o și au apreciat-o la reala valoare umană și profesională, i-au fost alături la despărțirea de viața lumească, într-un sincer și frumos gest de prețuire și respect.

În aceste rânduri nu mi-am propus să expun datele cu caracter personal ale doamnei farmaciste Ana pentru că nu acestea au recomandat-o și au făcut-o un OM special, de care merită pe deplin să ne amintim mereu cu mare drag, într-o veșnică pomenire.

Gingășia, sensibilitatea, dragostea pentru frumos, bunătatea, generozitatea, zâmbetul unic, vocea feminină, unică și inconfundabilă, atitudinea față de semenii aflați în suferință care zilnic îi treceau pragul farmaciei și pe care îi îndruma cu mare competență profesională ce este mai potrivit pentru a depăși clipele grele de suferință fizică, bucuria cu care dăruia superbe buchete cu flori, bunătățile alese cu care își întâmpina oaspeții pentru a le potoli foamea, fiind mereu de o mare ospitalitate, acestea au recomandat-o. De asemenea, este cunoscut faptul că nici un pacient nu ar fi plecat din farmacie fără să primească ajutorul solicitat al doamnei Ana: o pastilă gratis sau recomandarea cea mai bună, un zâmbet, ori nelipsita urare de încurajare și optimism „multă sănătate”.

Într-o mulțime de oameni, pe stradă, la un eveniment cultural sau profesional, farmacista Ana se distingea fără nici o concurență drept o femeie foarte îngrijită, modernă, cochetă, elegantă, feminină, rafinată, cu stil vestimentar unic care să o avantajeze în orice moment sau situație, o apariție mereu altfel, care îți atrăgea atenția cu sau fără voie, încântându-ți privirea și făcându-ți ziua mai frumoasă. Deloc arogantă sau extravagantă pentru o persoană cu stil așa cum era, ci mereu o apariție plăcută și unică.

Desigură că aceste calități ale Anei au atras și multă invidie, răutate, dispreț, comentarii fără valoare, cărora însă într-un mod admirabil a reușit să le facă față deși nu i-a fost simplu și nici ușor, păstrându-și stilul și atitudinea distinsă până în ultimile clipe de existență, chiar dacă problemele existențiale au colesit-o în ultimii ani. Atitudinea diferită de tot ceea ce este în jur, în fapt, au făcut-o unică.

Despre Ana Sârbu s-a spus, și este foarte adevărat, că a fost femeia puternică din spatele Dr. Constantin Teodorescu căruia i-a fost un devotat și loial partener de viață în toate momentele dificile pe care le-au înfruntat și depășit împreună. Puține persoane știu că dragostea, suferința pricinuită de răutățile semenilor, boala fizică a doctorului Constantin Teodorescu, de fiecare dată

au consolidat relația de iubire, respect și prețuire între acești oameni deosebiți, care în mod paradoxal, deși au suferit foarte mult din cauza semenilor, s-au dăruit întrutotul acestora. Voi oferi doar un exemplu. Datorită filajului permanent al securității din perioada regimului comunist, doamna Ana a dezvăluit că într-o iarnă a fost nevoită să umble cu tălpile aproape dezlipite de la cizme

întrucât la frecvențele percheziții în casa doctorului, inclusiv încălțăminte nu a scăpat neverificată să nu ascundă cumva ceva „compromișor” sistemului. Mulți au dorit să-i despartă pe acești oameni, să-i determine să se îndoiască unul de celălalt, invidioși că nu li se întâmplă lor să aibă o asemenea experiență de dragoste. Cu toate acestea, în toate circumstanțele, au demonstrat că se prețuiesc îndestul, știu să-și gestioneze problemele personale, fără a înceta să fie de ajutor și să ofere sprijin semenilor. De asemenea, este foarte adevărat că doctorul Constantin Teodorescu a avut un mare sprijin și a fost susținut, cu toate sacrificiile ce au rezultat, de doamna Ana Sârbu, în toate

proiectele pe care le-a întreprins, aducându-și contribuția în egală măsură prin atitudinea manifestată de înțelegere, îngăduință, încurajare, susținere financiară, ca aceste vise ale doctorului să devină realitate și să fie de folos în prezent și în viitor comunității, dar nu numai. Se poate spune, fără nici o rețineră, că Ana a fost jertfită de doctorul Teodorescu asemenea Anei meșterului Manole, misiune dificilă pe care doamna Ana și-a conștientizat-o și și-a asumat-o cu toată suferința pe care a trăit-o împreună cu bucuriile vieții.

Generozitatea doamnei Ana, cum era și firesc, a fost înțeleasă și tratată drept o slăbiciune de cei care au dorit să profite și să-i resimtă beneficiile ca fiind de-a dreptul apocaliptice. Aceste persoane nu știu probabil că există o taină a lucrurilor nevăzute și neștiute din care vom primi răspunsurile fiecare dintre noi în timp, la momentul predestinat, pe măsura faptelor, vorbelor și a gândurilor noastre.

Indiferent cum și în ce mod se va consemna, Ana Sârbu a fost parte din destinul doctorului Constantin Teodorescu, unica Ana, iar împreună au scris cu demnitate, dragoste pentru semenii, sacrificii și respect, prin faptele lor incontestabile profesionale, culturale și filantropice, frumoase pagini de istorie locală, de atitudine civică, de ce înseamnă dăruirea cu mari sacrificii și suferințe.

În memoria Bârladului, doctorul Constantin Teodorescu și farmacista Ana Sârbu rămân unice și adevărate modele de ce înseamnă omenia și credința că lumea poate fi mai frumoasă prin faptele fiecăruia dacă dorim cu adevărat și suntem capabili să înțelegem acest lucru.

